

เล่าเรื่องเมืองเทพา

อำเภอเทพาในสมัยโบราณมีฐานะเป็นเมืองชื่อ "เทพา" เมืองเทพาเป็นเมืองเล็ก ๆ มีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์ทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่สุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องราวที่เล่าต่อกันมามากพอสมควร แต่หลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเมืองนี้มีน้อยมาก อาจจะสูญหายไปตามยุคตามสมัย แต่เดิมเมืองเทพาและเมืองจะนะ (อำเภอจะนะในปัจจุบัน) ต่างเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อเมืองสงขลาทุก ๆ ปีเจ้าเมืองจะต้องนำต้นไม้เงินต้นไม้ทองไปถวายเจ้าเมืองสงขลา ครั้งต่อมาเมื่อประมาณปีพ.ศ.๒๓๒๕ ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแห่งราชวงศ์จักรีได้โปรดยกเมืองเทพาและเมืองจะนะไปขึ้นกับสงขลาซึ่งเป็นเมืองตรี

จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประมาณปีพ.ศ.๒๔๔๔-๒๔๔๗ ได้ปรับปรุงกิจการบ้านเมืองและกิจการเกี่ยวกับการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ทรงจัดตั้งมณฑลขึ้น จึงแยกเมืองเทพาและเมืองจะนะออกจากสงขลาตั้งขึ้นเป็นอำเภอเรียกว่า "อำเภอเทพา" (ไม่รวมอำเภอจะนะ)ขึ้นกับจังหวัดสงขลา โดยตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านพระพุทธรูมิที่ ๒ ตำบลเทพา ตั้งอยู่บนริมน้ำเทพาและใกล้กับชายฝั่งทะเลหลวงด้านตะวันออก ด้วยการที่ตั้งที่ว่าการอำเภออยู่ริมน้ำก็เพื่อสะดวกในการติดต่อค้าขายซึ่งสมัยก่อนติดต่อโดยทางเรือเป็นส่วนใหญ่

ต่อมาปี พ.ศ.๒๔๕๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้สร้างทางรถไฟจากเพชรบุรีจรดจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยบุคคลที่มีบทบาทในการก่อสร้างทางรถไฟสายนี้คือ ขุนนิพัทธ์จินนคร (นายเจียกิติ : ต้นตระกูล จิระนคร)ในหน้าที่ผู้ตรวจการและผู้จัดการทั่วไปของบริษัทรับเหมาก่อสร้างทางรถไฟ

นายเจียกิติ ควบคุมงานถางบุกเบิกป่าเป็นแนวกว้าง ๔๐ เมตรเพื่อเป็นแนวสำหรับการถมดินถมหินสำหรับวางรางรถไฟระยะหลายร้อยกิโลเมตร โดยแบ่งงานออกเป็นช่วง ๆ ละ ๓๐ กิโลเมตร แต่ละช่วงมีโรงงานขนาดใหญ่กว่า ๑๐ แห่ง แต่ละแห่งมีคนงานประมาณ ๒๐๐ คน (ประมาณคนงาน ๒,๐๐๐ คนต่อระยะทาง ๓๐ กิโลเมตร) คนงานก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นชาวจีนหลายภาษาจึงมีการแบ่งหน้าที่กันทำโดยใช้ชาวจีนและทำหน้าที่บุกเบิกเส้นทางกลางป่า ชาวจีนแต่จิว ทำหน้าที่ไถดินถมทางให้มีความสูงประมาณ ๔.๕ เมตร โดยมีชาวจีนกวางตั้งทำหน้าที่โรยหินบนดินถม ซึ่งมีนายช่างชาวอิตาลีเป็นวิศวกรเทคนิค ในบางจุดเมื่อก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วถูกน้ำป่ากัดเซาะชำรุดเสียหายก็ต้องมีการซ่อมแซมใหม่

นายเจียกิติจะทำการสำรวจและขุดหินเพื่อนำไปใช้ในการถมทางรถไฟทำให้รู้จักพื้นที่ป่าเขา แหล่งน้ำ แร่ธาตุและทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่เป็นอย่างดี และเมื่องานก่อสร้างทางรถไฟเสร็จสิ้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี นายเจียกิติร่วมกับสร้างท่าเหมืองแร่ดีบุก วุลแฟรมและได้ประกอบคุณงามความดีแก่แผ่นดินจนได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ให้เป็น “ขุนนิพัทธ์จินนคร” และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้ด้วย เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๒

ในพื้นที่ของอำเภอเทพา นายเจียกชี ได้สำรวจและขุดหินจากภูเขาสูงในพื้นที่ตำบลวังใหญ่ ที่ชาวบ้านเรียกว่า เขาสูง เพื่อทำเหมืองแร่ดีบุกสืบต่อมาจดหมดสัมปทานและถูกทิ้งร้างจนกลายเป็น แหล่งน้ำขนาดใหญ่ เป็นอู่น้ำ (แหล่งที่เกิด เช่น อู่น้ำ อู่น้ำ) ของคลองลำพีละ และคลองลำไพล ซึ่ง แหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่ชาวบ้านเรียกว่า “อู่นิพัทธ์จินนคร” นาน ๆ เข้าชื่อจะถูกเรียกให้สั้นลงเพื่อ ง่ายในการสื่อสารจึงเหลือเพียงแค่ “อู่นนคร” จนปัจจุบัน

เมื่อรถไฟสายใต้ผ่านอำเภอเทพาได้นำความเจริญด้านการคมนาคมสู่ชุมชนสถานีท่าม่วง ซึ่ง ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๘ กิโลเมตร โดยมีเส้นทางสัญจรทางน้ำคือแม่น้ำเทพาและ เส้นทางบกผ่านบ้านเจ้าเมืองเทพา ผ่านวัดเทพาไฟโรจน์ไปยังที่ว่าการอำเภอเทพา

จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๔๗๕ ทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอเทพา มาตั้งที่บ้านท่าพรหมหมู่ที่ ๑ ตำบลเทพา (ที่ตั้งปัจจุบัน) ซึ่งใกล้กับสถานีรถไฟท่าม่วง ครั้นเมื่อย้ายที่ว่าการอำเภอเทพามาตั้งใกล้ สถานีรถไฟแล้ว ทางการรถไฟจึงได้เปลี่ยนชื่อสถานีท่าม่วงมาเป็น "สถานีเทพา"ตามชื่ออำเภอไป ด้วย

ด้วยสถานีเทพาเป็นสถานีใหญ่ที่รถไฟจะต้องจอดพักเพื่อเติมน้ำเติมฟืน หรือสับเปลี่ยนราง (ซึ่งยังมีชาวบ้านเรียกสถานีนี้ว่า “หัวแฉ” ซึ่งหมายถึง หัวประแจสำหรับการสับเปลี่ยนราง และยังมี ร่องรอยเป็นถังบรรจุน้ำขนาดใหญ่ให้เห็นและลานกว้างฝั่งตรงข้ามสถานีเป็นลานไม้ฟืน) และเป็น จุดกำเนิดขึ้นของ “ไก่ทอดเทพา” หรือ “ข้าวแกงไก่ทอด” ซึ่งเป็นอาหารสำหรับผู้สัญจรไปมาโดย ทางรถไฟจนกลายเป็นอาหารสัญลักษณ์ของอำเภอเทพา (มีคนกล่าวไว้ว่ากินข้าวแกงไก่ทอดสถานี

เทพาแล้วไปกินสัมจุกสถานี่จะนะ) ทำให้สถานี่เทพากลายเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนอำเภอเทพา โดยพิจารณาจากร่องรอยโดยใช้ศาสนสถานเป็นเกณฑ์กล่าวคือ วัดสุริยาราม และมัสยิดฟูลาดลนา อิม ทางทิศใต้ของสถานี่อันแสดงถึงความสัมพันธ์ของสองศาสนาสองวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน มีกลุ่มชุมชนมุสลิมตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับแม่น้ำเทพาทางทิศตะวันตกของสถานี่ บริเวณนั้นจะมีตลาด ซึ่งบริเวณนี้ปัจจุบันคือ “ตลาดแขก” และเป็นกลุ่มชาวจีนที่มาตั้งรกรากทำมาค้าขายในพื้นที่ตั้งบริเวณรอบสถานี่เทพา การค้าขายสินค้าเกิดขึ้นที่นี่โดยการสัญจรทางน้ำโดยใช้แม่น้ำเทพาเป็นหลัก หรือการเดินทางเท้าลัดเลาะตามป่า โดยพาหนะคือ ช้างหรือม้า ว่ากันว่าการเดินทางจากลำไพลไปยังเทพาในอดีตเมื่อประมาณ ๘๐ ปีที่แล้วนั้นต้องพักค้างคืนถึง ๒ คืนในการเดินทางไปและกลับ ต่อมามีการขยายการพัฒนาเมืองเทพาออกไปทางทิศตะวันตกของสถานี่เป็นที่ตั้งของชุมชนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ในรูปแบบของการปกครองในอดีตซึ่งจะมี “ท่านขุน” เป็นผู้ปกครองชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอเทพานั้น ทำให้มีชื่อบุคคลเหล่านี้ปรากฏขึ้นในฐานะ “ผู้ปกครอง” ชุมชนแต่ละพื้นที่ เช่น ขุนลำไพลพลานนท์ (ต้นตระกูลแก้ววิชิต) ปกครองพื้นที่ตำบลลำไพล ขุนภารกิจโกศล (ต้นตระกูลภารกิจโกศล) ปกครองพื้นที่ตำบลวังใหญ่ ขุนสกุลสะกอมไกร (ต้นตระกูลเจริญชล) ปกครองพื้นที่ตำบลสะกอม และ ขุนลำไพลราษฎร์รักษา (ต้นตระกูลลำหมั่น) ชาวมุสลิมปกครองพื้นที่ตำบลลำไพล

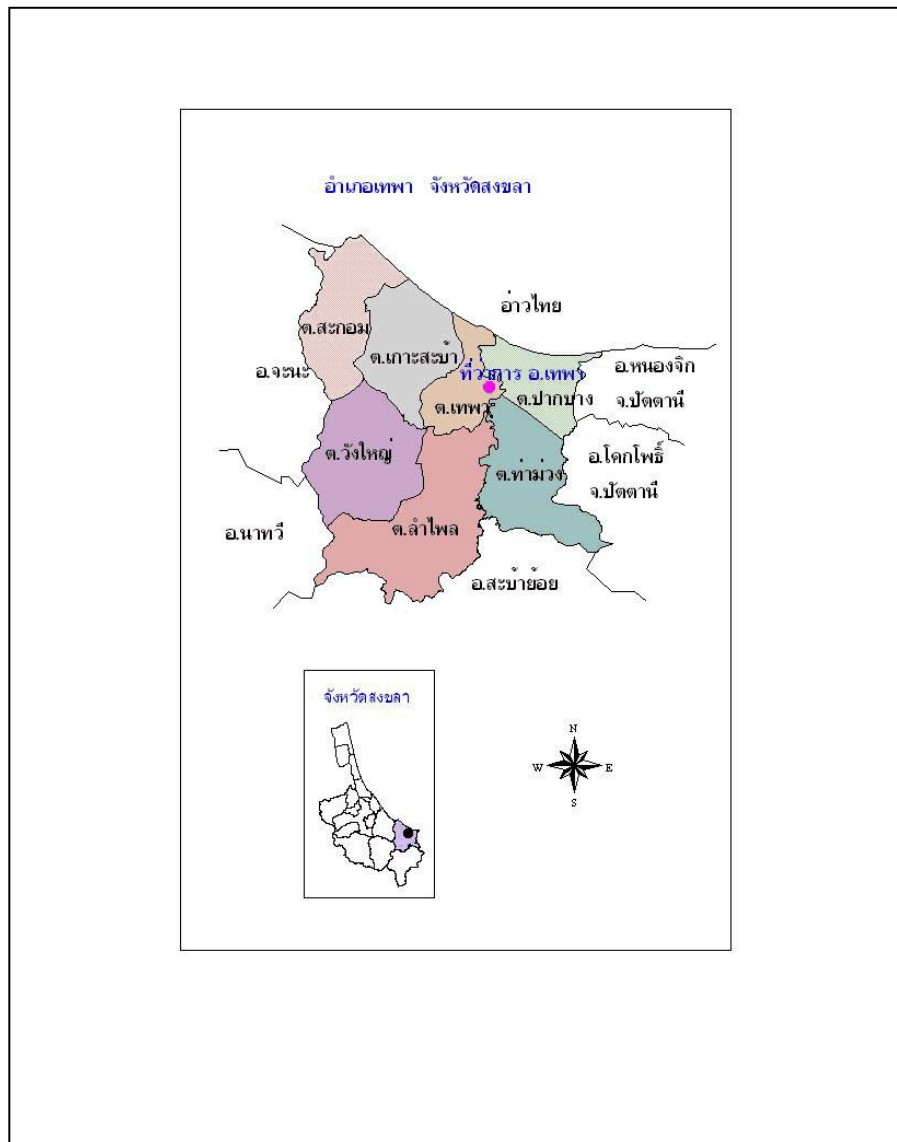
ด้วยการสืบทอดของชุมชนได้ก่อเกิดความสัมพันธ์ของ “สายสกุล” จากต้นตระกูลในอดีตเป็นบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันสร้างความภาคภูมิใจของลูกหลานและความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้องเครือญาติเฉกเช่น ความสัมพันธ์ของสายสกุล “นาวาทอง” ซึ่งได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้นตระกูลจากตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผูกสัมพันธ์กับสกุล “กงนุ้ย” สกุล “สุกพุด” สกุล “แก้วได้ปาน” (ซึ่งมีเชื้อสายเปอร์เซียอพยพมาจากบ้านสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ) รวมถึงสกุล “คำแดง” ซึ่งมีขุนอินมณฑิธรและนางพัดเป็นต้นตระกูล มาผูกสายสัมพันธ์กับสกุล “แก้ววิชิต” ครั้งขุนลำไพลพลานนท์(หนู แก้ววิชิต) สมรสกับนางนวล คำแดง เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นตัวอย่างของสัมพันธ์ภาพที่ผูกเชื่อมโยงกันระหว่าง “สายตระกูล” กับความเป็นญาติพี่น้องเกี่ยวดองกันมาด้วยความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความโอบอ้อมอารีต่อกันสืบต่อถึงปัจจุบันจนกลายเป็นจริยอันงดงามและทรงคุณค่าของชุมชนและสังคมของเทพาของเรา

สภาพภูมิศาสตร์

อำเภอเทพาอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสงขลา ที่ว่าการอำเภอ เทพาดั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของที่ตั้งจังหวัดสงขลา มีทางรถไฟสายใต้ผ่านหน้าที่ว่าการอำเภอ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดสงขลาประมาณ ๘๖ กิโลเมตรมีพื้นที่ประมาณ ๘๗๘ ตารางกิโลเมตรหรือ ๖๖๑,๒๕๐ ไร่ ทิศเหนือจดทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันออกจดอำเภอหนองจิกและอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทิศตะวันตกจดอำเภอจะนะ ทิศใต้จดอำเภอนาทวีและอำเภอสะบ้าย้อย มีประชากรทั้งสิ้น ๖๗,๗๖๖ คน เพศชาย ๓๓,๘๐๔ คน เพศหญิง ๓๓,๙๖๒ คน จำนวนครัวเรือน ๑๔,๘๕๑ ครัวเรือน พื้นที่การปกครอง ๗ ตำบลประกอบด้วย ตำบลเทพา ตำบลท่าม่วง ตำบลวังใหญ่ ตำบลลำไพล ตำบลปากบาง ตำบลสะกอมและตำบลเกาะสะบ้า มีหมู่บ้าน ๖๘ หมู่บ้าน ๒ เทศบาลตำบลและ ๖ องค์การบริหารส่วนตำบล

(ข้อมูล ณ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๑ : www.amphoe.com)

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของอำเภอเทพาแบ่งได้ออกเป็น ๓ เขตคือ

- เขตที่ราบสูงมีลักษณะเป็นเนินเขา ซึ่งอยู่บริเวณทิศใต้และทิศตะวันตกพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าไม้มีการเพาะปลูกทำสวนยาง และสวนผลไม้
- เขตที่ราบอยู่บริเวณตอนกลางของอำเภอเทพา ซึ่งมีทั้งพืชพันธุ์ธรรมชาติ และที่เพาะปลูกพืชที่ปลูกกันมากในแถบนี้คือ ข้าวเจ้า นอกจากนี้ยังมีการปลูกผัก ไม้ผล พืชยืนต้นแต่ลักษณะดินบริเวณนี้เป็นดินทรายร่วนไม่เหมาะแก่การปลูกข้าวมากนัก
- เขตที่ราบชายฝั่งทะเล มีลักษณะเป็นที่ราบแนวบริเวณทางทิศตะวันออก มีการเพาะปลูกทำสวนมะพร้าว ซึ่งทำรายได้ให้แก่ประชาชนในเขตนี้มากพอสมควร

ลักษณะภูมิอากาศ

เป็นแถบร้อนชื้นมรสุม มีฝนตกชุกเป็นฤดู อำเภอเทพาตั้งอยู่ใกล้ทะเลหลวงจึงทำให้อากาศเปลี่ยนแปลงบ้าง โดยเฉพาะในฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัดเนื่องจากได้รับลมทะเล ฤดูกาลมีเพียง ๒ ฤดูคือ ฤดูร้อนและฤดูฝน

สภาพสังคม

ประชากรส่วนใหญ่เป็นสัญชาติไทย และมีคนไทยซึ่งนับถือศาสนาอิสลามถึงร้อยละ ๘๐ อยู่กระจัดกระจายตามตำบลต่าง ๆ แต่อาศัยอยู่มากในเขตพื้นที่ตำบลปากบาง ตำบลสะกอม ตำบลวังใหญ่ ตำบลลำไพล ภาษาที่ใช้มีอยู่ ๒ ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษายาวี (มลายู)

ขนบธรรมเนียมประเพณี

ตามลักษณะที่ตั้งอำเภอเทพาอยู่ใกล้จังหวัดปัตตานีทำให้สภาพความเป็นอยู่และการทำมาหากินตลอดจนวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยซึ่งนับศาสนาอิสลามจึงคล้ายกับประชากรในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ในท้องที่อำเภอเทพา มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ ๘๐ นับถือศาสนาพุทธ และอื่นๆ อีกร้อยละ ๒๐ ซึ่งขนบธรรมเนียมของชาวไทยพุทธมีลักษณะเหมือนชาวไทยพุทธในจังหวัดอื่นๆ เช่น มีขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับการแต่งงาน การบวชนาค ทำบุญในวันปีใหม่ การทำบุญวันตรุษสงกรานต์ การทำบุญในวันสารท (เดือนสิบ) การ

ทำบุญทอดกฐิน การลอยกระทงในวันเพ็ญเดือน ๑๒ และสำหรับชาวไทยมุสลิมก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนกับชาวไทยมุสลิมในอำเภออื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

โบราณสถานและโบราณวัตถุ

พระพุทธรูปสามองค์

ก่อสร้างด้วยศิลาทรายแดงนั่งเรียงกันในศาลาในฝาผนังกันทึบทั้งสี่ด้าน ทางเข้าออกเป็นประตูไม้ราษฎรเรียกว่า "พระสามองค์" พระพุทธรูปนี้อยู่ในบริเวณวัดเทพาไพโรจน์ (เดิมชาวบ้านเรียก วัดพระสามองค์)

เล่ากันว่าเมื่อครั้งข้าหลวงนายอ่อนปกครองอำเภอเทพานั้นได้สร้างศาลาเป็นที่พักอยู่หน้าเมืองเพื่อไว้เป็นที่พักก่อนเข้าเมือง และที่ศาลานี้มีพระรูปหนึ่งชื่อ "พระนวล" ซึ่งเป็นพระธิดาของท่านได้นำอาหารซึ่งชาวบ้านนำมาถวายที่เหลือจากฉันมาปั้นพระพุทธรูปแล้วห่อด้วยดินเหนียวเป็นพระพุทธรูป (พระจันทน์) นำเกสรดอกไม้ที่ใช้นบูชาพระที่แห่งเดียวมาปั้นเป็นพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่ง (พระเกษร) และนำเศษขี้เถ้าไม้แก่นจันทร์ซึ่งเป็นไม้หอมปั้นเป็นพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่ง (พระแก่นจันทร์) ด้วยความตั้งใจของพระนวลนั้นเข้าใจว่าพระสามองค์นี้คงจะแทนพระรัตนตรัย โดยให้ประดิษฐานอยู่บนศาลาและได้กระทำพิธีปลุกเสกเป็นที่สักการะของชาวเมืองเทพาซึ่งได้พร้อมใจกันสร้างโครงโบกปูนทับไว้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งพระสามองค์ได้แสดงอภินิหารต่าง ๆ ชาวบ้านที่บนบานศาลกล่าวก็ได้สมปรารถนาจึงเป็นที่เคารพสักการะเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองเป็นต้นมา

ต่อมาเกิดน้ำท่วมใหญ่ซึ่งท่วมสูงถึง ๑๕ เมตร จมหมดทั้งเมืองเทพาและน้ำไหลเชี่ยวมาก ทำให้เมืองเทพาพังทลาย ชาวเมืองเทพาตายเป็นจำนวนมากซึ่งข้าหลวงอ่อนก็เสียชีวิตในช่วงนี้ด้วย ศาลาหน้าเมืองก็ถูกทำลายเช่นกันแต่ก็เป็นอัศจรรย์ที่พระทั้งสามองค์มิได้รับความเสียหายแต่ประการใด ยังคงอยู่ที่ซากศาลานั้นเหมือนเดิม จากอุทกภัยในครั้งนั้นชาวเมืองเทพาที่รอดชีวิตต่างอพยพกันไปตั้งรกรากที่อื่นจนเมืองเทพากลายเป็นเมืองร้าง พระพุทธรูปทั้งสามองค์นั้นนาน ๆ เข้าก็ถูกปกคลุมด้วยต้นไม้จนมองไม่เห็นองค์พระ

ต่อมาราว พ.ศ.๒๔๗๔ ชาวไทยมุสลิมซึ่งมีอาชีพทำประมงได้มาตั้งบ้านสร้างเรือนที่บริเวณใกล้ ๆ กับพระสามองค์แต่ก็ต้องย้ายออกไปอย่างไม่มีสาเหตุ หลังจากนั้นชาวไทยพุทธซึ่งเห็นพุทธอภินิหารก็พากันสักการะและช่วยกันสร้างศาลาขึ้นมาใหม่ด้วยไม้หลังคามุงจากและมีพระมาจำพรรษาเช่นเดิม ต่อมาพระเหล่านั้นไม่สามารถจำพรรษาอยู่ได้โดยไม่ทราบสาเหตุจึงต้องกลายเป็นวัดร้างอีกครั้งหนึ่ง ศาลาที่สร้างก็ผุพังลงไปตามกาลเวลาเหลือไว้แต่พระทั้งสามองค์

ปี พ.ศ.๒๔๘๕ มีคนจีนได้มาบนบานให้ลูกชายที่หายไปได้กลับคืนมาจะสร้างศาลาหลังใหม่ให้ และเมื่อได้สมปรารถนาชาวจีนคนนั้นก็สร้างศาลาหลังใหม่ด้วยไม้หลุมพ้อ หลังคาสังกะสี

พ.ศ.๒๕๐๔ เกิดพายุใหญ่พัดศาลานั้นพังลงมาโดยปลายเสาทั้ง ๔ ต้นรวบลงมาทาบองค์พระ ทั้งสามจนแตกละเอียด โดยก่อนเกิดเหตุการณ์ชาวบ้านได้ฝันว่าพระท่านจะไม่อยู่แล้วเพราะชาวบ้าน ไม่เอาใจใส่

ต่อมา พ.ศ.๒๕๐๕ นายลอย เทพไชย ศึกษาธิการอำเภอเทพาได้ชักชวนชาวบ้านบริจาคเงิน ทองเพื่อบูรณะพระทั้งสามองค์ใหม่โดยนำเศษผงพระเดิมที่แตกละเอียดมาบรรจุลงในพระที่สร้างขึ้น ใหม่ซึ่งมีโครงเหล็กและทำขึ้นด้วยคอนกรีตโดยการปั้นของนายอุดม มัชฌิมากิโร และทาด้วยสีโมเสคมองดูเหมือนพระเนื้อสามกษัตริย์พร้อมทั้งสร้างศาลาเป็นที่ประดิษฐานขึ้นอีกครั้ง

ด้วยความศรัทธาของพระสามองค์นั้นมีมาก โดยเฉพาะชาวจีนมีความเชื่อถือมากโดยได้มีการบวงสรวงสักการะเป็นประจำทุกปี ต่อมานายบั๊กยัง แซ่เต๋ ได้บริจาคเงินบูรณะตกแต่งใหม่อีกครั้ง และในสมัยนายจบ พลฤทธิ์ เป็นศึกษาธิการอำเภอเทพา ท่านได้สร้าง “พระจีน” พระสำนัก วัดสังกระจายอีกรูปหนึ่งประดิษฐานในวิหารเดียวกัน

พระสามองค์จึงเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของเทพามาจนถึงปัจจุบัน

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ เรื่องราวของพระสามองค์เกิดขึ้นอีกครั้ง ด้วยแรงแห่งศรัทธา บอคนุญร่วมอนุโมทนาทอดผ้าป่าวัดเทพาไพโรจน์เพื่อก่อสร้างวิหารสำหรับประดิษฐานพระสาม องค์หลังใหม่โดยความร่วมมือของพี่น้องประชาชนทุกศาสนิก ทุกภาคส่วน ท้าวสารทิศทำให้อุทิศวิหาร สำหรับประดิษฐานพระสามองค์งดงามตระหง่านอยู่บนฝั่งของแม่น้ำเทพา และได้มีการอัญเชิญพระ สามองค์ขึ้นประดิษฐานบนวิหารหลังใหม่เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓ (เสาร์ ๕ เดือน ๕ ปี ๕๓) และมีการแห่ผ้าองค์พระเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๕๓ และถือกำหนดให้วันที่ ๕ เมษายนของทุกปี เป็นวันแห่ผ้าองค์พระสามองค์อีกด้วย

เจดีย์ควนเจดีย์

ตั้งอยู่ที่ตำบลลำไพลอำเภอเทพาจังหวัดสงขลาอยู่ห่างจากสี่แยกลำไพลไปทางอำเภอนาทวี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๒) ประมาณ ๗ กิโลเมตร เป็นเนินเขาสูงอยู่ริมถนนบริเวณสามแยก เข้าไปมีหมู่บ้านปรึกเมื่อก่อนมีบันไดจำลองทำด้วยไม้ประมาณ ๓๐๐ ขั้น (ปัจจุบันไม่มีแล้ว) มีเจดีย์ เล็ก ๆ ฐานของเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทรงสูงแบบศรีวิชัยมีฐานสองชั้นซ้อนกันอยู่ (ไม่ปรากฏ หลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง) เนื่องจากเจดีย์ได้ปรักหักพังไปมากชาวบ้านได้ช่วยกันบูรณะขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๔ และมีการบูรณะครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ หากมองอย่างพิจารณาจะเห็นว่าที่ยอด เจดีย์บิดเบี้ยวไปทางหนึ่ง ที่บริเวณหมู่บ้านควนเจดีย์มีสำนักสงฆ์ที่ชื่อว่าสำนักสงฆ์ควนเจดีย์ สร้าง ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ปีมะแม

เจดีย์หัวเขาเขียว

เจดีย์หัวเขาเขียว หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "หัวเขาร้อน" บ้างก็เรียก "หัวเขาล้อน" ซึ่งจะมาจากคำว่า ล้อน หรือ โล้น มากกว่า ร้อนเพราะบนเขามีต้นไม้เล็ก ๆ อยู่เป็นหย่อมเท่านั้นไม่มีไม้ใหญ่พอที่จะกำบังลมได้ลมจะพัดแรงตลอดเวลาแต่บางคนก็ให้เหตุผลที่ให้ชื่อว่า เขาร้อน นั้นเพราะกว่าจะเดินทางไปถึงนั้นต้องใช้เวลานานเดินจนเข้าอ่อน (ชาวบ้านเรียกว่า หัวเขาร้อน เพราะเดินจนเมื่อย) เจดีย์อยู่ตรงกันข้ามกับเกาะขาม องค์พระเจดีย์สูงประมาณ ๖ เมตร ลักษณะเหมือนกับเจดีย์ควนเจดีย์ ลักษณะเป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างประมาณ ๔ เมตรบันไดขึ้นหันหน้าไปทางทะเล จะสังเกตเห็นบันไดซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นทางเดินแต่โดนคลื่นสาดพังไปหมดแล้ว เหลือแต่หน้าผาชันให้เราเห็นร่องรอยอยู่นั้น ที่หน้าผานั้นจะเห็นรอยสลักไว้ที่หินไม่ชัดเจนพอจะอ่านได้มีคำว่า "นายเขียว..... ๕๕..." ซึ่งไม่แน่ใจว่าจะเป็นผู้สร้างเจดีย์หรือไม่ องค์เจดีย์เคยได้รับการบูรณะแล้วประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๔ โดยพระจากสะเกอม ปัจจุบันองค์พระเจดีย์ชำรุดทรุดโทรมและยอดเจดีย์ถูกฟ้าผ่าหักไป

มัสยิดฟูตาลนาอิม

เป็นมัสยิดเก่าแก่ที่สุดของอำเภอเทพา ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ บ้านพรุหมาก ตำบลเทพา อำเภอเทพา เป็นศาสนสถานที่มีสถาปัตยกรรม โครงสร้างเหมือนกับมัสยิดในอาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งคาดว่าเป็นชาวมุสลิมกลุ่มเดียวกันที่ย้ายถิ่นมาจากรัฐกลันตัน ปัตตานีมาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนมุสลิมแรกของเมืองเทพา อยู่ในละแวกเดียวกันกับชุมชนไทยพุทธ โดยชุมชนนี้จะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของสถานีท่าม่วง หากแต่ไม่ปรากฏชื่อหรือบุคคลที่เป็นผู้นำศาสนาหรืออิหม่ามคนแรกแต่ประการใด ปัจจุบันได้มีการรื้อถอนและก่อสร้างอาคารมัสยิดหลังใหม่โดยยังคงจำลองรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความเจริญของชุมชนมุสลิมในอำเภอเทพาต่อไป

เหลียวหลังแลหน้า..เทพา..แต่แรก

เมืองเทพาในอดีตมีพื้นที่กว้างขวางจากทะเลขึ้นไปจดถึงตำบลเปียน ตำบลจะแหน ตำบลบาโฮยและตำบลเขาแดง จดเขตแดนเมืองไทรบุรี (คลุมเนื้อที่ทั้งหมดของอำเภอสะบ้าย้อยในปัจจุบัน) เมืองเทพาสมัยนั้นเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากเมืองหนึ่ง ประชาชนทั่วไปนับถือศาสนาพุทธ ตัวเมืองตั้งอยู่ที่ตำบลเขาแดง (ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน) ยังปรากฏซากเมืองและโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูปสร้างโดยศิลาทรายแดงเป็นจำนวนมากบริเวณวัดถ้ำตลอด ถ้ำครก ถ้ำเพิง ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลเขาแดง และควนเจดีย์ตั้งอยู่ในตำบลลำไพล อำเภอเทพาซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกัน

จากหนังสือ "นำเที่ยวเมืองสงขลา" ของคุณภิญโญ จิตธรรม หน้า ๑๐๕ กล่าวถึงเมืองเทพาว่า เมืองเทพาจดหมายเหตุของปโคเลมิเรียก "อเทปา" แปลว่า มาถึง ไทยมุสลิมเทพาเรียก "ติบอ" อยู่ไกลเข้าไปตามลำน้ำตอนเหนือเข้าใจว่าอยู่ในบริเวณหุบเขาซึ่งในย่านนั้นมีพระพุทธรูปดินดิบอยู่ในถ้ำ (ปัจจุบันนี้มีอยู่ที่วัดถ้ำตลอด ตำบลเขาแดง อำเภอสะบ้าย้อย)

เมืองเทพาสมัยโบราณเป็นเมืองขึ้นอยู่กับนครศรีธรรมราชอันเป็นเมืองใหญ่เช่นเดียวกับเมืองทั้งหลายทาง ภาคใต้และเมืองในแหลมมลายู โดยเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสมัยนั้นแต่งตั้งออกไปกินเมืองและก่อสร้างบ้านการแต่งตั้งเจ้าเมืองออกไปกินเมืองนั้นปรากฏว่ามีเรื่องราวต่างๆ ตรงกัน จากหนังสือเรื่อง "เมืองนครศรีธรรมราช" ของกรมศิลปากรฉบับพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายจรัส วิเศษธารเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๗ หน้า ๕๖ ความว่า

"พระพนมวัง นางสะเดียงทองแต่งเรือ ๕ ลำให้แขกให้เป็นเจ้าแก่แขกทุกเมือง พระพนมวังนางสะเดียงทองให้เจอมากินเมืองญี่หน ให้ชื่อราชาประหมัด เจมิระบุ เมียหนึ่ง ให้เจระวังสาให้ไปกินเมืองจะนะเทพา ให้ชื่อราชาระวัง เจลาบุ เมียหนึ่ง ให้เจสุมาให้ไปกินเมืองปาหัง ให้ชื่อราชาประเมสุรา เจสุมา เมียหนึ่ง ให้เจศรีสุตราให้ไปกินเมืองตานี ให้ชื่อราชาฤทธิเทวดา เจศรีเด เมียหนึ่ง ให้เจอะเสนให้ไปกินเมืองสาย ให้ชื่อราชาศรีสุนค่าน เจะสาลี เมียหนึ่ง ให้เจสารงให้ไปกินเมืองพัทลุง ให้ชื่อราชาพาหะระยุ เจศรีดาอู้ง เมียหนึ่ง ให้เจสีเตประวังสาให้ไปกินเมืองไทร ให้ชื่อว่าราชาพิติมัน

เจแประ เมียหนึ่ง ให้เจสาวังให้ไปกินเมืองละงู ให้ชื่อว่าราชายุราเจราคานาณัง เมียหนึ่ง ให้เจศรีสลับให้ไปกินเมืองงอแจ ให้ชื่อว่าราชาอะยูเจปะราติ เมียหนึ่ง ให้เจเนาวาให้ไปกินเมืองพลู ให้ชื่อว่าราชาปะเสนเจปารู เมียหนึ่ง ส่งเบี้ยปีละสามเกวียนสารา"

ยุคที่พระพนมวัง นางสะเดียงทองครองเมืองนครศรีธรรมราชนั้น เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นอยู่กับกรุงสุโขทัย สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมัยนั้นพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากแพร่หลายออกไปทั่วเมืองในแหลมมะลายู ศาสนาอิสลามยังมิได้เข้ามาในแหลมมะลายูแต่ได้ขยายเข้ามาโดยสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยาประมาณปี พ.ศ.๒๐๐๐ หรือประมาณ ๕๕๐ ปีที่ผ่านมา และเจ้าเมืองที่พระพนมวัง นางสะเดียงทองแต่งตั้งให้ไปกินเมืองนั้นก็ล้วนแต่นับถือศาสนาพุทธทั้งสิ้นปรากฏว่าเมืองที่เจ้าเมืองออกไปปกครองนั้นมีการก่อสร้างพระพุทธรูปหรือสิ่งที่เคารพเป็นแบบเดิยวสมัยเดียวกันกับเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น ซึ่งที่หลายแห่งยังปรากฏร่องรอยสิ่งปรักหักพังเหลือให้เห็นอยู่และพระพุทธรูปหินที่อัญเชิญมาจากเมืองนครศรีธรรมราชก็อัญเชิญไปในสมัยพระพนมวัง นางสะเดียงทองนี่เอง

จากหนังสือประวัติศาสตร์ชาวไทยของพระบริหารเทพธานีเล่ม ๒ หน้า ๕ กล่าวถึงพระพนมวังว่า "...ไม่ช้าพระพนมวังก็สิ้นพระชนม์เมื่อราว พ.ศ.๑๘๔๐..." ถ้าคิดว่าพระพนมวังครองราชย์สมบัติเมืองนครศรีธรรมราช ๒๐ ปี ที่แต่งตั้งเจ้าเมืองออกไปกินเมืองดังกล่าวแล้วก็คงประมาณ พ.ศ. ๑๘๒๐ แสดงว่า เมืองเทพาซึ่งปรากฏชื่อมาถึงปัจจุบันนี้ (พ.ศ.๒๕๕๓) จะเป็นเวลาถึง ๗๓๓ ปี และเมืองเทพานี้มีชื่อในประวัติศาสตร์ก่อนเมืองสงขลาอีก

แผนที่ภูมิศาสตร์: นายทองใบ แดงน้อย

ชื่อเมืองเทพาได้ปรากฏชื่ออยู่ในหน้าประวัติศาสตร์ตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีชื่อเมืองเทพาอยู่ว่าเป็นเมืองจัตวาขึ้นอยู่กับเมืองพัทลุง ในหนังสือประชุมพงศาวดาร ภาค ๑๕ เรื่อง เมืองพัทลุง ได้กล่าวถึงเมืองเทพาไว้ดังนี้ "...ครั้นปีมะโรงสัตตฤทธิศก พ.ศ.๒๒๕๑ จุดศักราช ๑๑๑๐ ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราช (พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) โปรดเกล้าให้พระยาราชบังสัน (ตะตา) บุตรของลูกชายตาคุมะละหุ่มเจ้าเมืองพัทลุงคนเก่า (เป็นเชื้อแขกนับถือศาสนาอิสลาม) ซึ่งไปรับราชการ ณ กรุงศรีอยุธยานั้นออกมาเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพัทลุงเป็นเมืองทำนองประเทศราชได้ถวายต้นไม้เงินต้นไม้ทองทุกปีมีเมืองจัตวา ๔ เมือง คือ เมืองปะเหลียน เมืองจะนะ เมืองเทพา เมืองสงขลา..."

ในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) กรุงเทพฯ ได้กล่าวถึงเมืองเทพาว่าเป็นเมืองขึ้นของเมืองสงขลาและในฐานะเป็นเมืองใกล้เคียงกัน ๓ เมืองคือ เมืองเทพา เมืองสะทิง เมืองรัตภูมิ

เมืองเทพาในสมัยกรุงธนบุรี จากหนังสือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยนายประยูร พิศนาคะ ฉบับโรงพิมพ์ ป พิศนาคะการพิมพ์ธนบุรี พ.ศ.๒๕๐๕ ความว่า "...พระเจ้าตากสินมหาราช สั่งให้พระยาจักรี (หลวงนายศักดิ์แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นเชื้อแขก) เป็นแม่ทัพไปตีเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อพ.ศ.๒๓๑๒ หนังสือหน้า ๒๐๕-๒๐๖ กล่าวถึงเมืองเทพาว่า "...เจ้าพระยาจักรีกับพระยาพิชัยยกทัพไปตีเมืองสงขลาได้ความว่าพระยาพัทลุงกับหลวงสงขลา(หลวงวิเถียน) พาเจ้านครหนีไปข้างใต้ก็ยกตามไปถึงเมืองเทพาอันเป็นเมืองขึ้นของสงขลาอยู่ต่อแดนมะลายู สืบได้ความว่าเจ้านครหนีไปอาศัยอยู่กับพระยาดานีศรีสุลต่าน..."

และหนังสือเล่มเดียวกันนี้สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเห็นว่าสงขลาเป็นเมืองสำคัญและเป็นเมืองหน้าด่านจึงยกเมือง สงขลาเป็นเมืองตรีโปรดให้ยกเมืองจะนะ เมืองเทพาขึ้นกับเมืองสงขลานั้นนับแต่บัดนั้น

นอกจากนี้จากประวัติเมืองจะนะ ได้กล่าวถึงเมืองเทพาว่า พ.ศ.๒๓๑๘ (สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช) เจ้าพระยานครศรีธรรมราชสั่งให้เจ้าเมืองไทรบุรีและเจ้าเมืองเทพายกทัพไปช่วยเมืองจะนะสู้รบกับโจรเจ้าหมัดชนชาติมลายูที่เข้าตีเมืองจะนะ ซึ่งมีขุนศรีสรรพกรรมเป็นเจ้าเมืองจะนะ (ตัวเมืองจะนะอยู่ที่ท่าใหญ่ ปัจจุบันคือที่ตั้งวัดในวัง อำเภอนาทวี)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีหรือกรุงรัตนโกสินทร์ก็ศึกษาได้ทำศึกสงครามกับพม่าหลายครั้งหลายหนต้องทำการปราบปรามหัวเมืองที่กระด้างกระเดื่องหลายหนหลายครั้ง เช่นที่เมืองปัตตานี เมืองไทรบุรี เป็นต้น เมืองเทพาซึ่งอยู่ในเส้นทางผ่านระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองเหล่านี้ก็พลอยกระทบกระเทือนไปกับเหตุการณ์เหล่านี้ตลอดมาและการตั้งเมือง ในสมัยโบราณ เจ้าเมืองตั้งเมืองอยู่ ณ ที่ใด ก็ถือว่าเป็น "เมือง" กัน ณ ที่นั่นเอง

เมืองเทพาแต่เริ่มแรกตั้งนั้นยังค้นหาหลักฐานไม่พบว่าได้ถูกทอดทิ้งไปให้ร้างไปตั้งแต่สมัยสงครามศึกศักดิ์ของตะนะยกเข้ามาตีเมืองสงขลาพัทลุงและนครศรีธรรมราชสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือว่าถูกเผาถูกกวาดล้างไป แต่สมัยเมืองไทรบุรีกบฏในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ เพราะยังปรากฏซากเมืองและซากป้อมค่าย เป็นระยะในที่หลายแห่ง เช่น ที่บ้านเพลงยาว (บ้านเพ็ญยา) ตำบลสะบ้าย้อย และบ้านพิหาร ตำบลเปียน อำเภอสะบ้าย้อย มีซากเนินดินเป็นป้อมค่ายอยู่ที่บ้านพระยอดหมู่ที่ ๑๐ บริเวณทุ่งลำเปลา (บ้านลำเปา) หมู่ที่ ๕ ตำบลลำไพล อำเภอเทพาอีกเช่นกัน สมมติฐานว่าเมืองเทพาสมัยโบราณคงจะได้ถอยร่นมาตั้งอยู่ตามตำบลต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วตามสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองและผู้มีอำนาจสมัยนั้น เป็นที่เสียดายว่าค้นหาหลักฐานไม่พบว่ามีเจ้าเมืองเทพาสมัยต่อมานั้นมีชื่อว่าอะไรบ้าง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ.๒๓๒๕) จากปากคำของนายจันทอง ผู้สืบข่าวราชการของหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (บุญฮ้อย) เจ้าเมืองสงขลา กล่าวถึงเมืองเทพาว่า "...ได้ออกเรือจากเมืองปัตตานีเพื่อนำข่าวราชการไปรายงานต่อหลวงสุวรรณคีรี ขณะที่นายจันทองแจวเรือมาเมืองสงขลา นายจันทองพบเรือกองทัพไทยที่หน้าเมืองเทพา ๓ ลำ..."

หนังสือประชุมพงสาวดารภาค ๓ เรื่องเมืองสงขลา กล่าวถึงเมืองเทพารัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวว่า "...ครั้น ณ ปีชวดสัมฤทธิ์ศักราช ๑๕๕๐ โปรดเกล้ามีท้องตราออกมาให้พระยาสงขลา(เถียนเส็ง)ต่อเรือศิระง้าว ๓๐ ลำ พระยาสงขลาให้หลวงสุทรารักษ์ (บุญตั้ง) ผู้ช่วยราชการคุมไพร่ ๑,๐๐๐ คนไปตั้งต่อเรืออยู่ที่เมืองเทพา และในปีฉลูเอกศกนั้น (พ.ศ.๒๓๗๒) ฝนตกน้อยราษฎรทำนาไม่ได้ผลราษฎรก็ระส่ำระสายด้วยข้าวยากมากแพง พระยาสงขลาได้เลิกต่อเรือเสีย และในปีขาลจุลศักราช ๑๑๕๒ (พ.ศ.๒๓๗๓) พระยาสงขลาได้เกณฑ์ไพร่พล ๑,๐๐๐ คนไปต่อเรือที่เมืองเทพาอีก แต่การต่อเรือในครั้งนี้นี้ยังไม่ทันเสร็จก็เกิดกบฏเมืองไทรบุรี (เมืองไทรบุรีปัจจุบันคือ รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย) ครั้งที่ ๑ ในปี พ.ศ.๒๓๗๔ จึงยกเลิกการต่อเรือ

ปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ ปีจุลศักราช ๑๒๐๐ ต้นกุ่มักสะวะหลานเจ้าพระยาไทรบุรียกทัพมาตีเมืองสงขลา (กบฏเมืองไทรบุรีครั้งที่ ๒) ได้เผาเมืองจะนะบ้านราษฎรและบ้านเจ้าเมือง (เจ้าเมืองจะนะชื่อบัวแก้ว) จนหมด ที่เมืองเทพาไม่ปรากฏว่าถูกเผา รู้แต่ว่าเข้าด้วยกันกับพวกขบถเมื่อกองทัพไทยไปปราบจนสงบราบคาบ..." เมืองเทพาซึ่งอยู่ติดกับเมือง จะนะเสมือนเมืองฝาแฝดตลอดมาคงจะถูกเผาราบเรียบไปด้วยกันตั้งแต่สมัยนั้นเช่นเดียวกันกับเมืองจะนะเพราะถ้าไม่ถูกเผาคงจะเห็นร่องรอยสภาพเมืองอยู่บ้างไม่มากก็น้อย

จากหนังสือเล่าเรื่องหัวเมืองใต้ ได้กล่าวถึงเมืองเทพา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ว่า "...พระยาปัตตานี (ตวนสุหลง) ที่พระยาหนองจิก (ตวนกะจิ) น้องพระยายะลา (ตวนบางกอก) พระยาระแงะ (หนิเด) ทั้งสี่เมืองได้ร่วมกันเป็นกบฏขึ้นโดยจัดกำลังแยกย้ายกันโจมตีบ้านพระยาชะหรีง (พ่าย) แล้วเลยเข้ามาตีถึงเมืองเทพา เมืองจะนะ พระยาสงขลา (เถียนเส็ง) ได้มีใบบอกเข้ามากรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ พระองค์ทรงโปรดให้

พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพออกไปสมทบกันช่วยเมืองสงขลา ครั้นกองทัพพระยาเพชรบุรีออกไปถึงเมืองสงขลาได้รวบรวมไพร่พลสมทบกับกองทัพพระยาสงขลา (เถียนเส็ง) ยกออกตีเมืองต่าง ๆ ตั้งแต่เมืองจะนะ เมืองเทพา ถึงเมืองระแงะ จับได้พระยาปัตตานี (ตวนสุหลง) พระยายะลา (ตวนบางกอก) พระยาหนองจิก (ตวนกะจิ) ที่ตำบลบ้านโต๊ะเต็งในเขตแขวงเมืองระแงะริมพรมแดนเมืองกลันตันให้ประหารชีวิตเสียที่ตำบลโต๊ะเต็ง เมืองระแงะ พระยาระแงะ (หนิเค) ที่เป็นพวกร่วมคิดกันกบฏนั้นหนีรอดติดตามตัวไม่ได้ ในระหว่างนั้นพระยาเพชรบุรีแม่ทัพหลวงพระยาสงขลา (เถียนเส็ง) ได้จัดให้หนิบอสู รักษาราชการเมืองระแงะ

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองสงขลาในปี พ.ศ.๒๔๐๒ ทางฝ่ายเมืองสงขลาได้จัดงานรับเสด็จพระราชดำเนินอย่างใหญ่โตมโหฬาร บรรดาเจ้าเมืองต่าง ๆ ทางภาคใต้ได้มาเฝ้ารับเสด็จ รวมถึงเจ้าเมืองเทพา ชื่อ กล่อม เฝ้ารับเสด็จด้วยและได้รับพระราชทานทองคำทรายหนัก ๒ ตำลึง ผ้าดอกขาวสีต่างกัน ๔ พับ จากพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นายกล่อม มีบรรดาศักดิ์เป็นพระเทพา เป็นเจ้าเมืองเทพาในสมัยรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ.๒๔๐๒) บุตรสาวชื่อหลง แต่งงานกับพระอนุรักษย์ภูเบศ (ถัด) เป็นบุตรคนที่ ๓ ของพระยาสงขลา(บุญสัง)

ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนประพาสต้นพระองค์จะออกมาเยี่ยมพสกนิกร ของพระองค์ตามบ้านเล็กเมืองน้อยคราวนั้น เมื่อปี ร.ศ.๑๐๘ หรือ พ.ศ.๒๔๓๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ออกเยี่ยมหัวเมืองใหญ่ทางภาคใต้และในแหลมมะลายู เช่น กลันตันเมืองปัตตานี เป็นต้น ในการเสด็จประพาสต้นคราวนั้นได้เยี่ยมเมืองเทพาด้วย เจ้าเมืองเทพาครั้งนั้นชื่อ พระดำรงเทวฤทธิ์(เรือง) ซึ่งเคยเป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมในพระองค์มาก่อน และต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็น "พระยา"

พระเทพา (เรือง) หรือ พระดำรงเทวฤทธิ์ (เรือง) มีลูกชายชื่อนายกันวงษ์ซึ่งแต่งงานกับนาง รื่น บุตรสาวของเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น)

ตามหนังสือพระราชหัตถเลขา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเสด็จประพาสแหลมมะลายูเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘,๑๐๙,๑๑๑,๑๒๐ รวม ๔ คราวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามาลินีนพดารา ศิริินิภาพรณวดี กรมขุนศรีสัชนาลัย ณ พระเมรุท้องสนามหลวง พ.ศ.๒๔๖๕ ได้กล่าวถึงการเสด็จไปเยี่ยมเมืองเทพาของในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ไว้ในราชหัตถเลขา ฉบับที่ ๓ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ร.ศ.๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) ตอน ๑ ดังนี้

เรือพระที่นั่งอุบลบุรุษ

ลงวันที่ ๔ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘

ถึงท่านกลาง และกรมหลวงเทววงศัโรปกการ

ด้วยจดหมายระยะทางฉบับที่ ๒ บอกแจ้งความมาเพียงวันที่ ๒๕ บัดนี้ขอบอกระยะทาง รายวันต่อไปเวลา บ่าย ๔ โมง ๔๐ นาที ถึงเมืองเทพาที่ฝั่งแลเห็นภูเขาลูกหนึ่ง หลังหาดทรายขาวแล เห็นแหลมที่ต่อแดนกับเมืองจะนะเป็นภูเขาติดต่อกันเป็นเทือกเขายาว เวลาที่มาถึงเป็นหมอกคลุมไป ตามฝั่งเหมือนอย่างฝนตก มีลมพัดหนาวออกมาจนถึงเรือพระยาสุนทรานุรักษ์ พระดำรงเทวฤทธิ พระยาหนองจิก ตามขึ้นมาหาที่เรือด้วย เวลาเย็นค่ำเสียแล้วจึง ไม่ได้ขึ้นบกวันนี้เป็นวันที่ได้รับ หนังสือมาถึงด้วยเรือ "นฤเบนทรบุตร" จึงได้หยุดทำหนังสืออยู่ดี

วันที่ ๓ เวลาเช้าโมงหนึ่งกับ ๔๐ นาที ลงเรือกระเชียงขึ้นไปตามลำน้ำเทพาที่หาดทรายปาก ช่องมิกองฟืนมากเพราะใช้ทั้งที่เตรียมการรับเสด็จด้วย สงขลาที่ใช้ฟืนเมืองเทพาด้วย มีเรือนโรงสอง ฝั่งประมาณ ๔๐ หลัง มีต้นมะพร้าว ต้นตาลเล็กน้อย เป็นบ้านคนทำปลา คนพวกนี้เป็นแขกเมืองกลัน ต้นมาก ต่อนั้นก็เข้าไปเป็นป่าไม้โกงกาง ไม้เสม็ด ลำน้ำเข้าไปข้างในยิ่งกว้างขึ้น มีบ้านอีกหมู่หนึ่ง ประมาณ ๑๑-๑๒ หลังคาเรือนอยู่ฝั่งข้างขวา ฝั่งข้างซ้ายมีไร่นาหลายไร่มีคลองแยกแต่ละฝั่งเพื่อทำปลา ฟันจากนั้นเลี้ยวหนึ่งถึงกลางเกาะแม่น้ำ เป็นเกาะใหญ่มาก ถึงเกาะใหญ่เป็นเกาะอยู่ตรงหน้าบ้านพระ เทพา แม่น้ำที่ตรงนั้นกว้างใหญ่ทั้งสองข้าง ที่เกาะนี้เป็นที่นกชานชุม (นกชาน ชื่อภาษาอังกฤษว่า *Slaty breasted Rial* ภาษาศาสตร์ว่า *Ralluis striat*) นกชานนั้นมีรูปพรรณสัณฐานคล้ายนกคุ้มแต่ขายาวสีแดง ตลอดจนนิ้วเท้า สีที่คอเป็นสีน้ำตาลเจือแดง แต่สีที่ขนปีกเหมือนนกกระทานกลุ่ม ดวงตาสีแดงเป็นสี ทับทิม นกพวกนี้สันดานเป็นค้ำคาวกลางคืนตื่นขึ้นมาหากิน กลางวันนอน ถ้าฤดูเดือน ๖ เดือน ๗ เป็นเวลาที่มีเนื้อชุมมาก นัยว่าตกได้วันละ ๓๐๐-๔๐๐ ตัว แต่จะควรหาร้างหรือประการใดนั้น ตามใจ พระยาสุนทรานุรักษ์เป็นผู้พูดก่อนแต่มีผู้รับยืนยันว่าจริงหลายปาก วิธีดักนั้นกลางคืนไปนั่ง อยู่ทีเกาะไม่ว่าคนมากน้อยเท่าใดไม่เป็นเหตุตื่นตื่นหลบหนี ห้ามอย่างเดียวแต่ไม่ให้สูบบุหรี่ มีหมอ ที่สำหรับทำเสียงเสียง พระยาสุนทรานุรักษ์บอกว่าร้อง แกร๊ก ๆ แกร๊ก ๆ คูเสียงไม่นานกลางเลย แต่ ครั้นเมื่อได้ฟังร้องวันนี้ คูเสียงฉ่ำเฉื่อยเยือกเย็นเป็นนก เวลาร้องนั้นร้องสองคนประสานกันไป คน หนึ่งร้องเสียงนางนก ก๊อก ๆ ๆ ๆ คนหนึ่งร้องเสียงนกกู้ กู้ว ปรี้อ แต่ปรี้อ นั้นลมออกริมฝีปากลาก ยาวไปแล้วมีปรี้อขึ้นมานิด ๆ ลากต่อไปอีกสองคราวจึงหมดโน้ตครั้งหนึ่ง นัยว่าถ้าไปเรียกเช่นนี้ นก พวกนี้ที่บินอยู่ในอากาศก็ลงมาสู่พื้นแผ่นดินใกล้ ๆ ตัวคนบ้าง นัยว่าถึงจับศรัษะคนต้องร้องล่อไว้จน สว่าง พอแสงสว่างขึ้นแล้วจะบินไปไหนไม่ได้ด้วยตาฟางมืด หรือเป็นเวลานานอน แต่ถ้าทิ้งไว้จนถึง ๕ โมงเศษหรือเที่ยงเป็นเวลาตื่นก็ไปได้ วิธีที่จะจับนั้นต้องเรียกมาไว้จนรุ่งเช้าแล้วจึง ไล่ต้อนให้เข้าไซ เหมือนดั่งเช่นดักปลา มิต้องยังมีต้องจับแต่อย่างใดเลยเห็นเป็นการนำคูอยู่เช่นนี้ จึงให้พระยาสุนทรานุรักษ์ลงมาคอยอยู่ที่เมืองเทพา ครั้นเมื่อคืนนี้มาถึง ได้ถามพระยาสุนทรานุรักษ์ พระยาหนองจิก พระเทพาซึ่งรับรองสมคำกันมาแต่เดิมนั้นแจ้งว่าฤดูนี้ตกมาถึงเดือนเก้านี้ก็น้อย ไปไม่ชุม เหมือนเดือน ๖-๗ เป็นเวลาตกฟองใหม่ ๆ กำลังผอม พระยาสุนทรานุรักษ์ได้ลองไปเรียกคูสองคืน แยกเรียกหลายแห่งด้วยกัน ได้แต่เพียงแห่งละเก้านกสิบนก ไม่ตั้งร้อยเช่นว่า แต่คงจะมีตัวนกที่

ทดลองได้ เติมฉันคิดว่าจะขึ้นไปในเวลาค่ำดูเหมือนกลางจึงได้รับมาให้ถึงเมืองเทพาแต่เวลานี้ ครั้นได้ทราบว่ามันไม่ลงมามากเหมือนอย่างเช่นว่าแต่ก่อนและเคลื่อนกลุ่มถึงจังหวัดตั้งเช่นว่า จึงให้เขาเรียกเสียเวลาเข้าวันนี้ จึงขึ้นมาคูที่ซึ่งจะต้องให้นักเข้าไซนั้น เอาไม้ทำเป็นเคร่าสระใบไม้ทำเป็นปีกกา เอาไซดักไว้ที่ปากช่อง เวลาที่จะไล่นกก็ร้องเสียงเบา ๆ เอาใบไม้ไล่ฟาด ๆ นกนั้นก็วิ่งเข้ามาประสงค์แต่ที่จะหลบเข้าซุกรกอย่างเดียว ตะครุบจับก็ไฉง่าย ๆ เมื่อไล่ให้เข้าไซก็วิ่งไปถึงหน้าไซเห็นใบไม้ที่สระรก ๆ ก็ลอดเข้าไปในไซ แต่ที่ด่อนวันนี้ก็ได้ ๕ ตัวเท่านั้น ตะครุบเอาตัวหนึ่งมาพิเคราะห์ดูก็อยู่ข้างผอมจริงแต่ดวงงูยงายไม่สู้ดีนรนนก ถ้าจับไว้ในมือหนึ่ง ๆ ประเดี๋ยวหนึ่งก็หลับตาทำทางอยู่ข้างคริมคร่า นกที่พระยาสุนทรานุรักษ์ดักไว้แต่ก่อนนั้นก็เรียกมาไว้แล้ว ฉันคิดว่าจะเลี้ยงเข้าไปไปถึงกรุงเทพฯ เห็นว่าคงจะเลี้ยงรอดได้ด้วยคูไม่เปรี้ยวเลยอาหารก็อย่างนกกระทาหรือลูกไก่กินนั่นเอง นกเช่นว่าถ้าเป็นฤดูผสมขยายในตลาดเมืองสงขลาตัวละ ๒ บาท เราฟังคูไม่สู้น่าเชื่อถือแต่ไปอ่อยกับคนสงขลาคูรู้กันซิมซาบไม่เป็นอัศจรรย์อันใด คุณกเข้าไซแล้วจึงได้ข้ามฟากไปที่พลับพลาหน้าหมู่บ้านที่เป็นเมืองเทพานั้นมีเรือนเจ้าเมืองและราษฎรประมาณ ๓๐ หลัง ปลายแหลมวัดที่เกาะสี่ซึ่งอยู่ข้างแน่นหนามาก มีวัดอยู่วัดหนึ่งเป็นของเก่าแต่พระเทพาเรืองคนนี้มีมาปฏิสังขรณ์ขอที่วิสุงคามสีมา ใ้ให้ใบอนุญาตแลเติมชื่อท้ายเดิมซึ่งชื่อ วัดเทพา ให้มี "เรื่อง" อีกคำหนึ่ง เป็นชื่อวัดเทพาไพโรจน์ ใ้ได้ออกเงินในการช่วยวัด ๒ ชั่ง

เมืองเทพานี้อยู่ข้างขัดสนกันดารมากเพราะพื้นที่ไม่ดีเองลำคลองเทพาปลายขึ้นไปถึงเหมืองดีบุก แขวงเมืองยะลาตะวันออกเฉียงเหนือต่อเมืองจะนะ ตะวันตกเฉียงเหนือต่ออำเภอจะแหนขึ้นสงขลา ตะวันตกต่อเมืองไทร ตะวันตกเฉียงใต้ต่อเมืองยะลา ทิศใต้ต่อเมืองหนองจิก คนมีอยู่เรียรายประมาณสักพันเรือนเป็นแจกมาก ไทยก็มี เงินมีน้อย สิ่งซึ่งเป็นที่เสียของเมืองนั้นคือพื้นที่แผ่นดินลุ่มน้ำเหนือท่วมอยู่นาน ๆ น้ำทะเลขึ้นถึงแผ่นดินเค็มอยู่เสมอ ทำนาไม่ได้ ทำแต่ข้าวไร่ใกล้ ๆ เขา แต่ไม่มีมาก หวายต่าง ๆ และชันก็มีแต่ไม่มีผู้ใดทำ ไม่ได้เป็นสินค้าออกจากเมืองเพราะราษฎรภายในเมืองไม่ข้าวพอกิน คนที่อยู่ในเมืองนี้ต้องเสียแต่ค่าเช่าที่ เรียกว่า "ค่าน้ำมันดิน" เห็นจะเป็นค่าน้ำค้ำดิน แต่ น้ำเสียงชานนอกเมื่อเรียกติดกับคำอื่นน่าจะมิจะขึ้น ได้แล้วจึงกลายเป็นมัน ไป เสียสิบลดหนึ่งหรือลดสองกับเกณฑ์ให้ตัดพื้น คนหนึ่งปีละ ๑๐๐ คูนเฉลี่ยเกณฑ์พอให้ได้ครบห้าหมื่นคูน นอกนั้นไม่ต้องเกณฑ์อันใด ฉันใ้ว่ากับพระยาสุนทรานุรักษ์ว่า ถ้าคิดซื้อเครื่องจักรเลี้ยงไม้มาตั้งจ้างราษฎรตัดไม้พ้อมีทางหากิน คนจะคิดมาก เขาก็เห็นด้วยแต่ยังครางออกแอดจะต้องหาหุ้นส่วนต่อไป

เรืออุบลบูรทิส เป็นเรือพระที่นั่งประเภทเรือยอร์ช (ตัวเรือไม้) เดิมเป็นเรือสินค้าซึ่งเจ้าพระยาภาณุวงศ์ซื้อมาจากต่างประเทศเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๒๔ ะวางขับน้ำ ๔๕๐ ตัน อารูทปีนใหญ่ ๕ กระจบอก ทหารประจำเรือ ๓๐ นาย เครื่องจักรท้าย ต่อมาประมาณปี พ.ศ.๒๔๔๐ ได้ดัดแปลงให้เป็นเรือรบเรียกชื่อใหม่ว่า รานรูกไพบรี ปลดประจำการเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๕๑ (www.navy.mi.th)

เมืองเทพาเป็นสภาพเมืองตลอดมาเพิ่งจะเปลี่ยนมาเป็นอำเภอเมื่อ ๑๐๗ ปีมานี้เองในหนังสือ
ทำเนียบหัวเมือง ร.ศ.๑๑๕ ตอนที่ ๓ เรื่องการแต่งตั้งอำเภอจังหวัดสงขลา ระบุว่าให้ตั้งอำเภอเทพา
ที่บ้านพระพุทธร นายอำเภอคนแรกที่ทางราชการตั้งมาเป็นนายอำเภอเทพาชื่อ หลวงสกลกิจจา
นุกวัฒน์ (ภู)

ในปี พ.ศ.๒๔๗๕ สมัยนายอำเภอ เพชรวงษ์ เป็นนายอำเภอเทพาได้ย้ายสถานที่ว่าอำเภอจาก
บ้านพระพุทธรสร้างใหม่ที่บ้านท่าพรุ ทางราชการได้จัดให้มีมหรสพสมโภชน์เฉลิมฉลองโดยจัดให้มี
การแสดงหนังตะลุง ๒ คณะประชันแสดงแข่งขันแย่งกันดูว่าใครจะมากกว่ากัน และมีมโนรา ๑
คณะมาร่วมแสดงในงานเปิดที่ทำการอำเภอใหม่ สาเหตุการย้ายอำเภอเข้าใจว่า หลังจากทางราชการ
เปิดให้เดินรถไฟสายใต้จากสถานีหาดใหญ่ถึงสถานีคลองทรายครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๖๐
ที่ตั้งอำเภอเจริญสู่ตลาดใหม่ใกล้สถานีรถไฟท่าม่วงไม่ได้ จึงย้ายอำเภอมาอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟ
ท่าม่วง ต่อมาทางราชการได้เปลี่ยนชื่อสถานีรถไฟท่าม่วง เป็น สถานีรถไฟเทพา และได้ทำการ
ก่อสร้างที่ว่าการอำเภอมั่นคงแข็งแรงขึ้นในสมัยนายผาด นาคพิน เป็นนายอำเภอเทพา

ที่ว่าการอำเภอเทพา พ.ศ.๒๔๘๑

ส่วนบ้านเจ้าเมืองเทพา (บ้านพระสามองค์) ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๒
กิโลเมตรนั้น ถูกปล่อยให้รกร้างหรือรื้อถอนไปเมื่อใดยังค้นหาหลักฐานไม่พบ แต่ยังมีซากคันคูดิน
เหลืออยู่พอเห็นได้ชัดซึ่งเป็นกำแพงสองชั้นชั้นในอยู่ห่างจากคันคูดินชั้นนอกประมาณ ๕๐๐ เมตร ที่
หน้าบ้านเจ้าเมืองมีต้นประดู่ใหญ่อยู่หน้าบ้าน ๒ ต้น เป็นต้นไม้ใหญ่อายุนับร้อยปีแผ่กิ่งก้านสาขาร่ม
ครึ้มเป็นสัญลักษณ์ว่าที่นี่เป็นประตูเมือง ภายใต้นต้นประดู่นี้ได้รับคำบอกเล่าจากชาวบ้านว่าชาวบ้าน
๒ คนชื่อ "คง" และ "อยู่" ได้ยอมสละชีวิตเป็นผู้พิทักษ์เมืองเทพาอยู่ที่ประดู่ต้นนี้ตามคติการสร้างเมือง
ในสมัยโบราณเพื่อให้เมืองเทพาอยู่คงสืบมาจนบัดนี้ ระหว่างต้นประดู่ ๒ ต้น มีศาลาที่พักอยู่หลัง

หนึ่งสร้างแทนหลังเก่าที่ปรักหักพังไป ศาลานี้เป็นที่พักของคนเดินทางระหว่างที่เดินมาจากปากแม่น้ำเทพาขึ้นไปทางรถไฟและใช้เป็นที่ทำบุญของชาวบ้านละแวกนี้เมื่อถึงเวลาทำบุญเทศกาลทางศาสนา สมัยก่อนได้ทราบว่ามีใครก็ตามเมื่อเข้ามาหาเจ้าเมืองเทพาจะต้องมานั่งรออยู่ที่นี้ก่อนจะพรวดพราดเข้าไปไม่ได้ จากบ้านเจ้าเมืองเทพา (บ้านพระสามองค์) ประมาณ ๕๐๐ เมตรก็เป็นวัดร้างแห่งหนึ่งซึ่งเหลือแต่โบสถ์ตั้งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเทพามีพระพุทธรูปอยู่ ๓ องค์หันเบื้องพระพักตร์ไปทางฝั่งแม่น้ำเทพาเป็นปูชนียสถานที่ประชาชนชาวเทพาและใกล้เคียงนับถือสักการะเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของเทพาตลอดมาจนบัดนี้

จากหลักฐานสำเนาพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฉบับที่ ๓ เป็นหลักฐานให้นายธำรง ถึงสุข นายอำเภอเทพาได้นำเรื่องทูลหม่อมเจ้าทองคำเปลว ทองใหญ่ ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาขอเปลี่ยนชื่อ "โรงเรียนวัดเทพาไพโรจน์" แต่เดิมชื่อวัดพระสามองค์ เปลี่ยนในสมัยหม่อมเจ้าทองคำเปลว ทองใหญ่ ตามหนังสือที่ จ.สงข ๐๐๒/๖๘๑ ลงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๔ ตามชื่อวัดที่พระราชทานในรัชกาลที่ ๕ ด้วยและได้รับอนุมัติเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๔

ที่ว่าการอำเภอเทพา พ.ศ.๒๕๑๖

ที่ว่าการอำเภอเทพา พ.ศ.๒๕๕๐

ข้อมูลและภาพประกอบ : www.thephanews.com

ทำเนียบเจ้าเมืองเทพา(ที่สามารถสืบค้นได้) และนายอำเภอเทพา

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ช่วงระยะเวลา ดำรงตำแหน่ง
๑.	นายอ่อน ข้าหลวง	๒๔๔๓-๒๔๕๐
๒.	ขุนพฤกษ์พากย์การี	๒๔๕๐-๒๔๕๓
๓.	หลวงดำรงเทวฤทธิ	๒๔๕๓-๒๔๕๖
๔.	ขุนสาครามพิทักษ์	๒๔๕๖-๒๔๖๐

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ช่วงระยะเวลา ดำรงตำแหน่ง
๕.	หลวงบรรณานิกม	๒๔๖๐-๒๔๖๕
๖.	หลวงสกลกิจจานุวัฒน์ (พลเพิ่ม ณ พัทลุง)	๒๔๖๕-๒๔๖๕
๗.	หลวงเกษตรชุมพรจันทร์	๒๔๖๖-๒๔๗๖
๘.	นายอำ เพชรพงษ์	๒๔๗๗-๒๔๘๐
๙.	นายผาด นาคพิณ	๒๔๘๑-๒๔๘๔
๑๐.	ขุนไชยมณีพงษ์ (ไพจิตร ไชยมณี)	๒๔๘๕-๒๔๙๐
๑๑.	นายเหรียญ สร้อยสนธิ์	๒๔๙๑-๒๔๙๑
๑๒.	นายอรุณ นาถะเคชะ	๒๔๙๒-๒๔๙๔
๑๓.	นายสติ รมยานนท์	๒๔๙๔-๒๔๙๕
๑๔.	นายสนิท ร่มโพธิ์ทอง	๒๔๙๖-๒๔๙๙
๑๕.	นายไสว วิทยา	๒๔๙๙-๒๕๐๐
๑๖.	นายบุญยรักษ์ สวัสดิภาพ	๒๕๐๐-๒๕๐๒
๑๗.	นายสุจิต นาคพันธ์ุ์	๒๕๐๒-๒๕๐๕
๑๘.	นายสำรวม วิชัยดิษฐ์	๒๕๐๕-๒๕๑๓
๑๙.	นายธำรง ถึงสุข	๒๕๑๓-๒๕๑๕
๒๐.	นายสมรรถ นาคพันธ์ุ์	๒๕๑๕-๒๕๑๙
๒๑.	นายช้อย แก้วนาบอน	๒๕๑๙-๒๕๑๙
๒๒.	นายวิจิต ทิบนวัชร	๒๕๑๙-๒๕๒๐
๒๓.	นายพิชัย กัลยาศิริ	๒๕๒๐-๒๕๒๒
๒๔.	นายธงชัย กิตติประสาร	๒๕๒๒-๒๕๒๒
๒๕.	นายสว่าง โสคติพันธ์ุ์	๒๕๒๒-๒๕๒๕
๒๖.	นายสุนทร บุญปัทมภ์	๒๕๒๕-๒๕๒๗
๒๗.	ร.ต.ธนุ สัตยารักษ์	๒๕๒๗-๒๕๓๐
๒๘.	นายพัฒนนะ พันธุ์อุไร	๒๕๓๐-๒๕๓๔
๒๙.	นายอภิชาติ จุลเสวก	๒๕๓๔-๒๕๓๕
๓๐.	นายวิสูตร ต้นสุทริวิณิช	๒๕๓๕-๒๕๓๗
๓๑.	นายสมโภชน์ นิลพันธ์ุ์	๒๕๓๗-๒๕๔๐
๓๒.	นายสุนทร ประทุมทอง	๒๕๔๐-๒๕๔๑
๓๓.	นายวิสุทธิ อนันตพงศ์	๒๕๔๑-๒๕๔๕

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ช่วงระยะเวลา ดำรงตำแหน่ง
๓๔.	นายอาสา ตฤติยบุตรานนท์	๒๕๔๕-๒๕๔๖
๓๕.	นายบรรจितต์ รัตนโชติ	๒๕๔๖-๒๕๔๘
๓๖.	นายขวัญชาติ วงศ์ศุภรานันต์	๒๕๔๘-๒๕๕๑
๓๗.	นายประสิทธิ์ ชีระพันธุ์	๒๕๕๑-๒๕๕๒
๓๘.	นายบุญพาศ รักนุ้ย	๒๕๕๓-ปัจจุบัน

ภูมิปัญญาของเรา..

การกำเนิดขึ้นและการดำรงอยู่ของชุมชนในแต่ละแห่งแต่ละพื้นที่ ผ่านช่วงเวลาแห่งกาลเวลาอันยาวนานเกิดการสังสรรค์ประสมประสานที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การสังเกต บ่มเพาะและสั่งสอนถ่ายทอดเรื่องราวจากรุ่นสู่รุ่น รุ่นแล้วรุ่นเล่าจนกลายเป็นคุณค่า ค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีต ประเพณีและวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นนามธรรมเช่น ประเพณี ความเชื่อ หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น สถาปัตยกรรม ผ้า เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้ อาหาร ศิลปะการแสดง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เราเรียกว่า ภูมิปัญญา

ด้วยภูมิปัญญาที่สั่งสมและสืบสาน ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งโดยการเรียนรู้ในวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมในแต่ละท้องถิ่นและถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนานจนกลายเป็น “วัฒนธรรม”

ชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งแต่ละพื้นที่จะมีวิถีความเป็นอยู่ที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของสภาพวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา อาชีพและการศึกษา ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญหลายประการเช่น เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความสามัคคี เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิง เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เป็นมรดกที่สำคัญของชุมชน เป็นเครื่องมือให้การศึกษา เป็นเครื่องฝึกพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมให้แก่เด็ก หรือแม้กระทั่งเป็นเครื่องมือสำหรับควบคุมสังคม

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของอำเภอเทพา ซึ่งประกอบด้วยลักษณะพื้นที่ ๓ รูปแบบทั้งเนินเขา ที่ราบและชายฝั่งทะเล มีสภาพภูมิอากาศที่มีลมมรสุมพัดผ่านตลอดทั้งปี มีพืชพันธุ์ที่เป็นพืชเฉพาะ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่อยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเฟื้อและสมานฉันท์ และมีคติทางสังคมอื่น ๆ ต่างเป็นประสมประสานแห่งการเรียนรู้อันก่อเกิดเป็น

ภูมิปัญญาที่ไม่แตกต่างกับความเป็นอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงอื่นมากนักถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านมิติ
กาลเวลาท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ภูมิปัญญาที่สะท้อนถึงความเป็น “อัตลักษณ์” ของสังคมสามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ
ได้ ๘ ประเภทคือ

๑. ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน
๒. ภูมิปัญญาด้านการแต่งกาย
๓. ภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัย
๔. ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม
๕. ภูมิปัญญาด้านภาษาและการสื่อสาร
๖. ภูมิปัญญาด้านอาชีพ
๗. ภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย
๘. ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม

ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน

ภูมิปัญญาด้านอาหารการกินของคนได้เกิดขึ้นจากการสังสมประสบการณ์ที่เป็นไปตาม
สภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่พื้นถิ่นฐาน รวมถึงการรับเข้ามาของวัฒนธรรมจาก
ถิ่นอื่นร่วมผสมผสานตามคุณลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นและพื้นถิ่นฐานนั้น ๆ อาหารการกินอันเกิด
จากเทคนิควิธีการของคนในแต่ละท้องถิ่นคิดค้นและปรับปรุงต่อ ๆ กันมาจนเกิดเป็น “ลักษณะการ
กิน” สืบทอดถึงทุกวันนี้

คนใต้จะนิยมรับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ส่วนข้าวเหนียวจะใช้ประกอบเป็นของ
หวานหรือในพิธีต่าง ๆ นิยมอาหารที่มีรสจัด เช่น เปรี้ยวจัด เผ็ดจัด หากเป็นแกงก็จะมีรสกะปิเข้มข้น
และมักจะมีสีเหลืองจัดและรสฉุนของ “ขมิ้น” ซึ่งการใช้ขมิ้นในส่วนผสมของเครื่องแกงจะเป็น
เอกลักษณ์ของภาคใต้ จึงทำให้ทุกมื้ออาหารของคนใต้จะต้องมีอาหารประเภทสเผ็ดและประเภทที่
มีน้ำแกง (แกงส้ม หรือแกงเหลือง แกงไตปลา แกงกะทิ) หมูนเวียนอยู่เสมอ รวมถึงสิ่งที่ขาดไม่ได้
เลยคือจะต้องมีน้ำซุบ (น้ำพริก) กับผักหนาะ (ผักจิ้ม) ประเภทตามฤดูกาลเช่น สะตอ เนียง เรียง ยอด
จิก ยอดสมุย (สะ-หมุย) หรือผักพื้นบ้านอื่น ๆ ที่มีอยู่รอบบ้านที่อยู่อาศัย

นอกจากอาหารคาวแล้ว คราวคนใต้ยังมีอาหารหวานหรือขนมหวานอันประกอบด้วย
เครื่องปรุงหลัก ๓ อย่างคือ แป้ง น้ำตาลและกะทิหรือมะพร้าวขูด หรืออาจจะใช้พืชอื่นแทนแป้งเช่น

เผือก มัน ถั่ว ฟักทอง ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ส่วนน้ำตาลอาจจะใช้น้ำตาลโตนด น้ำตาลมะพร้าว น้ำตาลทราย เป็นต้น ทั้งนี้ขนมหวานไม่ได้กระทำขึ้นโดยทั่วไปจะทำขึ้นในเฉพาะโอกาสพิเศษ เช่น การทำบุญเลี้ยงพระ มีงานมงคล หรืองานออกปากกินแรง (บางพื้นที่เรียก ออกปากกินวาน) เช่น เกี้ยว ข้าว หามริน (ย้ายบ้าน) เป็นต้น

ในส่วนของผลไม้ที่ใช้นั้นซึ่งจะใช้ผลไม้ตามฤดูกาลที่อาจจะนำมาปรุงเป็นขนมหวาน เช่น ขนุน จำปาตะ พุเรียน หรือนำมากินสด ๆ รวมไปถึงผลไม้ป่าเช่น ลูกขลุบ (ตะขบ) ลูกหวายลิง ลูกม้าว ลูกหว้า ลูกเหมือด ลูกโทะ ลูกกำขำ ลูกปลา เป็นต้น

ภูมิปัญญาด้านอาหารการกินของคนได้มีวัฒนธรรมการกินสอดประสานแทรกอยู่มากมาย เช่น ในการกินอาหารแต่ละมื้อจะต้องเหลือข้าวสวยติดหม้อไว้เสมอเพื่อเป็นขวัญหม้อ หรืออีกนัยหนึ่งสะท้อนถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ว่าญาติมิตรซึ่งเดินทางมาจากแดนไกลเมื่อมาถึงเรินจะได้มีข้าวกินทันที การห้ามมิให้เด็กกิน “กับข้าว” เล่นหรือกินมากเพราะจะทำให้เป็น “เดือน” (เป็นพยาธิ) หากแต่จะเป็นการสอนเรื่องการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นอย่างมีนัยเช่นกัน

ข้าวย่า

ข้าวย่าเป็นอาหารพื้นเมืองของภาคใต้ เป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันในตอนเช้า เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบทั้ง ๕ หมู่โดยนำพืชผักที่มีอยู่ในท้องถิ่นเช่น ตะไคร้ ใบมะกรูด ถั่วฝักยาว ดอกดาหลา สะตอเบา (กระถิน) มาผานผสมกันเรียกว่า “หมวด” คลุกเคล้าด้วยกุ้งแห้งป่น มะพร้าวคั่ว เนื้อปลาตากโตน ราดด้วยน้ำบูดูที่ผ่านการปรุงรส (เคี้ยว) มาเรียบร้อยแล้วตามความชอบของแต่ละคน เพิ่มรสชาติด้วยมะนาว พริกป่น พริกสด หรือรับประทานกับไข่ไก่ต้ม ไข่ทอดก็จะเพิ่มคุณค่าทางอาหารยิ่งขึ้นด้วย

เต้าคั่ว (สลัดทะเลสาบ)

เต้าคั่ว ท้าวคั่ว หรือ สลัดทะเลสาบเป็นอาหารพื้นเมืองของภาคใต้อีกชนิดหนึ่ง เป็นอาหารที่นิยมกันโดยทั่วไปรับประทานเป็นมื้อหลักก็ได้หรือเป็นอาหารว่างก็ได้ มีส่วนประกอบด้วย บีหุ้น (เส้นหมี) ลวก ผักบุ้งหั่นลวก ถั่วงอกลวก ไข่ไก่ต้มผ่าครึ่งซีก กุ้งชุบแป้งทอดหั่นเป็นชิ้น เต้าหู้ทอดหั่นเป็นชิ้น อาจมีหมูต้มหรือเนื้อไก่หั่นเป็นชิ้นบาง ๆ พอคั่ว แต่งกวาหั่นชิ้นบาง ๆ เล็กๆ ราดด้วยน้ำเต้าคั่วซึ่งผ่านการเคี้ยวจากน้ำตาลปีบ น้ำปลา น้ำส้มสายชู กระเทียมสับจนเป็นน้ำกึ่งข้นกึ่งใส มีรสหวานและรสเค็มนำรสเปรี้ยว รสชาติของเต้าคั่วจะแตกต่างกันที่น้ำเต้าคั่วซึ่งขึ้นอยู่กับความชอบของคนแต่ละพื้นถิ่นฐาน

ละแซ หรือ ละแส

ละแซ เป็นอาหารพื้นเมืองของภาคใต้อีกชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นอาหารของชาวมุสลิมนิยมรับประทานเป็นอาหารเช้า หรืองานเทศกาลต่าง ๆ เป็นเส้นแป้งนุ่มม้วนเป็นก้อนยาว กรรมวิธีการทำไม่แตกต่างจากการทำเส้นขนมจีน กล่าวคือ ไข่แป้งข้าวเจ้าโดยนำแป้งข้าวเจ้ามาแช่น้ำให้นิ่มและนำไปโม่ก่อนหมักประมาณ ๑ วัน แล้วจึงนำมาวดในเครื่องนวดแป้ง หรือใช้แป้งข้าวเจ้าสำเร็จนำมาวดจนนุ่มพอประมาณ ตีเป็นแผ่นบางแล้วม้วนเป็นชั้น ๆ แล้วนึ่งให้สุก เวลาจะรับประทานใช้มีดหรือกรรไกรตัดตามแนวขวางก็จะได้ท่อนชิ้นพอดีคำ หลังจากนั้นใช้น้ำแกง (กรรมวิธีเดียวกันกับน้ำแกงขนมจีน หากแต่จะเป็นเฉพาะน้ำแกงหวาน) ประงศุกแล้ว ราดลงจนท่วมชิ้นละแซ เติมถั่วงอก ผักบุ้งหั่น พริกป่น หรือพริกสด ตามความชอบ

ข้าวดอกgray

ข้าวดอกgray เป็นอาหารพื้นเมืองของเทพาชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านอาหารเฉพาะถิ่นของชาวบ้านบ้านสะกอมทั้งพื้นที่อำเภอเทพาและพื้นที่อำเภอจะนะ มีส่วนประกอบคือ ข้าวสวย ตะไคร้ พริกสด กะปิ ปลาอย่างแกะเนื้อ หัวหอมแดงและมะขามเปียก โดยนำตะไคร้มาหั่นซอยเป็นแว่นแล้วนำมาตำโขลกพร้อมกับพริกสด หัวหอมแดง ตำพอละเอียด นำเนื้อปลาอย่างมาผสมพร้อมกับใส่กะปิและมะขามเปียก คลุกให้เข้ากัน หลังจากนั้นนำข้าวสวยที่เตรียมไว้คลุกให้เข้ากันกับเครื่องรับประทานกับปลกแห้งแดดเดียวทอด และเครื่องเคียงเช่น แดงกวา ถั่วฝักยาว มะเขือ ยอดกระถิน หรือผักพื้นถิ่นอื่น ๆ

กะปิเทพา

กะปิ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการประกอบอาหาร โดยเฉพาะพื้นถิ่นได้จากกุ้งฝอยสู่กระบวนการแปรรูปตามภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาหลายชั่วอายุคนจนได้รูปแบบและรสชาติที่เป็นอัตลักษณ์และมีมนต์เสน่ห์ปลายจวักมีเสื่อมคลาย กุ้งฝอยหรือ กุ้งเคย ขนาดเล็กที่ไม่สามารถนำไปจำหน่ายได้หมักกับเกลือในอัตรา ๑๐ : ๑ จากนั้นนำเข้าเครื่องบดละเอียด แล้วนำมาตากแดด พอหมากก็นำเข้าเครื่องบดซ้ำอีกครั้ง เมื่อละเอียดได้ที่แล้วนำมาบรรจุใส่โองไว้อย่างน้อย ๒ วัน นำออกมาตากแดดอีกครั้งโดยบีกะปิให้เป็นก้อนแบน ๆ แล้วนำเข้าเครื่องบดอีกครั้ง นำไปบรรจุภาชนะปิดให้แน่น ตั้งทิ้งไว้ประมาณ ๑-๒ เดือนก็สามารถนำออกบริโภคหรือจำหน่ายต่อไป

อำเภอเทพามีเอกลักษณ์เฉพาะของอาหารเป็นสัญลักษณ์ของเทพานั้นคือ “ไก่ทอดเทพา” ซึ่งมีกรรมวิธีประกอบเป็นเนื้อไก่ทอดที่ไม่มีหนัง มีสูตรเฉพาะที่ทำให้เนื้อไก่สุกทั่วชิ้น ไม่อมน้ำมัน

และเนื้อไม้และแม่เก็บไว้ค้างคืนก็ตาม ซึ่งจะรับประทานร่วมกับข้าวสวยใส่กระทงใบบัวหรือใบตอง ราวด้วยแกงเขียวหวานไก่ หรือข้าวเหนียวที่มีหอมเขียวเติมสีส้มและความหอมน่ากิน

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาด้านอาหารการกินของคนเท่านั้นแทบไม่แตกต่างกับวิธีการดำรงชีวิตในภูมิภาคใกล้เคียง อาจจะไม่แตกต่างกันบ้างที่รสชาติของอาหารและวัฒนธรรมของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิมซึ่งเน้นและให้ความสำคัญกับ “เครื่องเทศ” ในการประกอบอาหาร

ภูมิปัญญาด้านการแต่งกาย

เครื่องนุ่งห่ม ปัจจัยความต้องการพื้นฐานสำคัญของมนุษย์ ซึ่งนอกจากเพื่อการปกปิดสรวงร่างกาย ป้องกันร่างกายจากความร้อนและความหนาว ยังเป็นสิ่งสะท้อนอัตลักษณ์แห่งถิ่นฐานของมนุษย์ด้วยเช่นกันในภูมิปัญญาด้านการแต่งกาย แม้แต่ในประเทศไทยเองสภาพทางกายภาพทำให้เครื่องแต่งกายของคนแต่ละภาคแต่ละพื้นที่ก็แตกต่างกัน หรือแม้แต่ในภูมิภาคเดียวกันแตกต่างกันที่ศาสนาและวัฒนธรรม การแต่งกายก็แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด หากแต่การแต่งกายที่สืบทอดกันมานั้นล้วนเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาด้านการแต่งกายทั้งสิ้น

ลักษณะการแต่งกายของคนได้โดยทั่วไปเป็นภูมิปัญญาอันเกิดมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีอากาศร้อนอบอ้าว มีฝนตกชุกจึงมีเครื่องแต่งกายน้อยชิ้นเพื่อปกปิดร่างกายตามเหมาะสมเท่านั้น

หากแต่ในอีกมิติวัฒนธรรมหนึ่งของชาวมุสลิมที่มีการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นการแต่งกายที่เป็นไปตามข้อบัญญัติ หลักคำสอนทางศาสนาที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในอัล-กรุอ่าน โดยเฉพาะสตรีมุสลิมที่จะเน้น “มิดชิด” ปกปิดทั่วร่างกายยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือเท่านั้น ซึ่งว่ากันว่าหญิงมุสลิมจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์อย่างไร รูปแบบใดไม่สำคัญ ที่สำคัญคือจะต้องปกปิดอวัยวะส่วนที่ศาสนาให้ปกปิด

การแต่งกายของหญิงมุสลิมในแบบประเพณีดั้งเดิมและยังคงเป็นที่นิยมคือ ชุดคุรง เป็นเสื้อคอกลมติดคอ ผ่าหน้าพอสวมศีรษะได้ ติดกระดุมคอ ๑ เม็ดหรือเข็มกลัด ๑ ตัว แขนทรงกระบอกยาว ฝ่ามือหรือเกือบบนข้อมือ ตัวเสื้อหลวมยาวคลุมสะโพก สวมกับผ้าถุงเป็นปาเต๊ะหรือผ้าถุงธรรมดาก็ได้ มีผ้าคลุมศีรษะ ซึ่งสามารถตัดแปลงแต่งเดิมลวดลาย ลายฉลุได้เพื่อความสวยงาม นอกจากนี้หญิงมุสลิมนิยมสวมเครื่องประดับเพื่อความสวยงามหรือเพื่อแสดงฐานะ ซึ่งเป็นเครื่องประดับประเภททองคำ เพชร ไข่มุก เช่น เข็มกลัด สร้อยคอ สร้อยข้อมือ กำไลข้อมือ ต่างหู

ทั้งนี้และทั้งนั้น ภูมิปัญญาด้านการแต่งกายของชาวเทพาก็ยังคงถือรูปแบบการแต่งกายแบบ ประเพณีเดิมกล่าวคือ จะแต่งกายตามประเพณีเมื่อมีเทศกาลหรือวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันพระ วันเข้าพรรษา วันสารทเดือนสิบ เป็นต้น เช่นเดียวกับกับชาวไทยมุสลิมที่แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกาย ตามข้อบัญญัติทางศาสนา และจะแตกต่างกันไปตามพิธีหรือเทศกาล เช่น ชุดแต่งงาน เจ้าบ่าว-เจ้าสาว งานวันตรุษ (ฮารีรายอ) หรืองานสำคัญ ๆ ของศาสนา ซึ่งมีการปรับประยุกต์ระหว่างแบบ พื้นเมืองกับแบบสากลหากแต่ยังคงไว้ซึ่งหลักในการแต่งกายที่ปกปิดร่างกายมิดชิด เรียบร้อย สะอาด ประหยัดและรักษาเอกลักษณ์แห่งศาสนาไว้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ภูมิปัญญาด้านที่อยู่อาศัย

ในการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวภาคใต้ในสมัยก่อนซึ่งนิยมสร้างชุมชนอยู่ใกล้กับเส้นทาง สัตยูจรคือ ทางน้ำ และจะมีการสร้างที่อยู่อาศัยลักษณะเป็นบ้านหรือเรือน ซึ่งเรียกกัน โดยสำเนียง ภาษาได้ว่า “เรือน” ใน ๒ ลักษณะ คือ เรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับ

๑. เรือนเครื่องผูก

เป็นเรือนที่ใช้วัสดุต่าง ๆ ประกอบกันเข้ากับโครงสร้างและตัวเรือน โดยการผูกยึดด้วยเชือก เถาวัลย์ วัสดุหลักมักเป็น ไม้ไผ่และ ไม้ยืนต้นขนาดเล็กที่ลั่นแล้วแต่หาได้ในท้องถิ่นเพียงนำมาผูกยึด สอดสานร้อยเข้าด้วยกันประกอบกันเป็นเรือน เรือนเครื่องผูกมีขนาดเล็ก ยกพื้นไม่สูงมากนักมีขนาดเล็ก (๒ ช่วงเสา) ไม่มีความคงทนถาวรและให้ความปลอดภัยไม่มากนัก เรือนไทยภาคใต้บำรุงรักษา และซ่อมแซมได้ง่าย ส่วนประกอบแทบทุกส่วนของ เรือนไทยภาคใต้ และยังเฉพาะเรือนเครื่องผูก เช่น เครื่องมุง เครื่องกั้น พื้นเรือน และแม้แต่โครงสร้างบางชิ้นสามารถถอดเปลี่ยนซ่อมแซมได้เมื่อ ชำรุดหรือหมดอายุการใช้งาน คนในเรือนช่วยกันซ่อมแซมรักษาได้ง่าย รวมทั้งยังปลูกสร้างต่อเติม ได้ง่าย คนในครอบครัวอย่างน้อยมีคนที่มีความรู้ความสามารถเชิงช่างสามารถปลูกสร้างต่อเติมบ้าน ได้เอง โดยส่วนประกอบต่าง ๆ ไม่เสียหายซึ่งมีภูมิปัญญาในการสร้างเรือนไทยเครื่องผูกดังนี้

๑.๑ การใช้ดินเสาหรือบาทเสา

เกิดจากการศึกษาลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นเนื่องจากภาคใต้ฝนตกมาก ทำให้ดินชั้นฉ่ำน้ำ เสาบ้านที่ฝังดินจะผุเร็ว ทำให้อยู่อาศัยได้ไม่นาน ประกอบกับมีตัวปลวกคอยกัดกิน จึงมีการนำวัสดุที่ทนทานมารองรับเสาบ้าน บางแห่งอาจใช้ค้ำไม้เล็ก ๆ ไล่ทรายให้เต็มแล้วคว่ำปากไหลงใช้รองรับเสา ต้นเสาจะไม่ผุหรือเมื่อปลวกขึ้นก็ดูแลได้ง่าย และจะเป็นเรือนยกพื้นสูงเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายเมื่อเกิดน้ำท่วม

นอกจากนี้ การใช้ดินเสาหรือบาทเสา ทำให้สามารถเคลื่อนย้ายบ้านได้ง่าย เมื่อไม่ต้องการจะอยู่อาศัย ณ จุดเดิม อาจเป็นเพราะความเชื่อที่ทำให้เกิดเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเหตุผลอื่นใดก็จะให้หัวหน้าให้เพื่อนบ้านช่วยหามเรือนไปตั้ง ณ จุดอื่น เกิดสำนวน “ออกปากหามเรือน”

๑.๒ การใช้ฟากปูพื้นเรือน

ฟากที่ปูพื้นเรือนอาจจะทำกับไม้ไผ่ หรือ ไม้หมากผ่าตามยาวของลำต้น เหลาให้กลมหรือแบนใช้หวานผูกมัดให้แน่น การจัดวางซี่ฟากจะวางไว้ห่างกันเล็กน้อย การปูฟากทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม้ร้อนและรักษาความสะอาดได้ง่าย

๑.๓ การใช้ไม้ไผ่สานฝาทำฝาบ้าน

โดยการนำไม้ไผ่มาผ่าซีกแล้วทุบให้แบนนำมาสานเป็นฝากั้นบ้าน ช่องว่างระหว่างไม้ไผ่แต่ละอันจะทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก นอกจากนั้นสามารถสะท้อนงานศิลปะได้จากการสานฝาหลายต่าง ๆ เช่น ลายขัดสอง ลายลูกแก้ว ซึ่งทำให้เกิดความสวยงามอีกด้วย

๑.๔ วัสดุใช้มุงหลังคา

วัสดุที่ใช้มุงหลังคาเป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะใช้ใบไม้ชนิดต่าง ๆ อาทิ ใบเส้ (เหรง) ใบจาก ใบสาคร หรือบางพื้นที่อาจจะใช้เปลือกต้นเสม็ด วัสดุเหล่านี้ไม่เก็บความร้อน ทำให้อาคารเรือนไม่ร้อน น่ายู่อาศัย ซึ่งการสร้างหลังคาบ้านจะใช้หลังคาแหลม คือน้ำจั่วสูง ทำให้น้ำฝนไหลลงอย่างรวดเร็ว หลังคาไม่ทานน้ำ ไม่ซึมซับน้ำ ทำให้ผุช้า ชาวบ้านมักจะเลือกใช้ใบจาก ใบสาคร เพราะผิวใบลื่นและหนา ลักษณะหลังคา หลังคาแหลม หน้าจั่วสูง

๑.๕ บันได

การมีได้ถนนเรือนสูงโล่ง จะต้องทำบันได (ลูกได) ให้สามารถขึ้นเรือนได้สะดวก บันไดเรือนไทยเครื่องผูกจะสามารถยกลากขึ้นเรือนได้เพื่อป้องกันสัตว์ร้าย ต่อมาภายหลังเมื่อสร้างเรือนไทยเครื่องสับแล้ว บ้านจัดเป็นสิ่งปลูกสร้างถาวรบันไดบ้านจึงติดตั้งติดเรือนไว้ นับว่าเป็นภูมิปัญญาใน

การ พัฒนาที่อยู่อาศัยของคนไทย

๑.๖ นอกชาน

นอกจากตัวเรือนแล้ว ภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านและชาวบ้านยังคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่บ้านเรือนด้วย เช่น สานกระบุง ตะกร้า หรือ นันทนาการต่าง ๆ โดยการมีได้ถุนบ้านที่สูงโล่ง ทำให้เดินผ่านได้สะดวก สามารถทำงานอดิเรกได้ เป็นลานเล่นของเด็ก ๆ หรือเก็บวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบอาชีพได้

๒. เรือนเครื่องสับ

เป็นเรือนที่เกิดขึ้นหลังเรือนเครื่องผูก เนื่องจากเครื่องมือเครื่องใช้ในการแปรรูปเช่น ขวาน เลื่อย สำหรับตัด โคน และตัดแต่งต้นไม้ให้เป็นเหลี่ยมได้ง่าย เรือนเครื่องสับจึงใช้ไม้เหลี่ยม ชั้นแรกอาจมีแค่ มีด พร้า ขวาน สำหรับสับตกแต่ง จึงเรียกเรือนที่ใช้สร้างในลักษณะนี้ว่า เรือนเครื่องสับ ลักษณะของรูปแบบและ โครงสร้างโดยทั่วไปจะเหมือนกับเรือนเครื่องผูกแต่จะมีคุณลักษณะพิเศษขึ้นมาคือ

๒.๑ ช่องลม

เนื่องจากเรือนเครื่องสับจะใช้ฝากันเป็นไม้กระดานกระดาน ทำให้ลมพัดผ่านได้ยาก ภายในตัวเรือนอาจจะร้อนอบอ้าว ทำให้ในการสร้างฝากันนั้นต้องเว้นช่องลมเอาไว้ เพื่อระบายอากาศ โดยจะเว้นไว้ที่ชื่อ คือการใช้ข้อสองชั้น ซึ่งเรียกว่า “คอสอง” นอกจากนั้นอาจพิจารณาใส่ช่องลม ที่ส่วนอื่นของบ้านก็ได้ เพื่อให้ระบายอากาศได้มากขึ้น ช่องลมจะกันด้วยระแนงถี่หรือห่างขึ้นอยู่กับความต้องการและความสวยงามของลวดลายและรูปแบบที่ประดิษฐ์ขึ้น

๒.๒ การใช้เดือย

จะมีการใช้เดือยลิ่มแทนตะปู เนื่องจากตะปูหายากและยังขึ้นสนิมอีกด้วย ทำให้ต้องซ่อมแซมบ่อย ช่างพื้นบ้านจึงหาวิธีแก้ปัญหาด้วยการบาก เเจาะ ต่อไม้เข้ามุมไว้ฝังแกนหมุนเปิดปิดประตู หน้าต่างรวมถึงการถอดกลอนแทนการใช้ตะปู นอกจากนี้การใช้การ บาก เเจาะ เข้าเดือย ใส่ลิ่ม หรือสลัก ก็ถอดเปลี่ยนได้ไม่ยาก

ลักษณะเรือนไทยมุสลิม

ในการก่อสร้างบ้านเรือนอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ เพื่อป้องกันอันตรายจากลมฟ้าอากาศและสัตว์ร้ายซึ่งเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ ตลอดจนจารีตประเพณีทางสังคม และรูปแบบการดำเนินชีวิตสำหรับเรือนไทยมุสลิม นอกจากจะสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ดังกล่าวแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อการสร้างบ้านเรือนอย่างแท้จริง ทั้งในรูปแบบการใช้พื้นที่ การอยู่อาศัย การประกอบกิจกรรมในการดำรงชีวิต ศาสนาและการประดับตกแต่งตัวเรือนในห้วงงาม

โดยทั่วไปเรือนมุสลิมเป็นเรือนแฝด และสามารถต่อขยายไปได้ตามลักษณะของครอบครัวขยาย โดยมี خان เชื่อมต่อกันและมีการเล่นระดับพื้นเรือนให้ลดหลั่นกันไป เช่น พื้นบริเวณเฉลียงด้านบันไดหน้าแล้วยกพื้นไปเป็นระเบียง จากพื้นระเบียงจะยกระดับไปเป็นพื้นตัวเรือนจากตัวเรือนจะลดระดับไปเป็นพื้นครัว จากพื้นครัวจะลดระดับเป็นพื้นที่ซักล้าง ซึ่งอยู่ติดกับบันไดหลัง การลดระดับพื้นจะเห็นได้ชัดว่า มีการแยกสัดส่วนจากกันในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ บางตัวเรือนเมื่อสร้างตัวเรือนหลักเสร็จแล้ว ยังต้องกำหนดพื้นที่ให้เป็นบริเวณที่ใช้ทำพิธีละหมาด ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำวันละ ๕ ครั้ง

สำหรับการกั้นห้องเพื่อเป็นสัดส่วนเรือนไทยมุสลิมจะกั้นแต่ที่จำเป็นนอกนั้นจะปล่อยพื้นที่ให้โล่ง เพราะชาวไทยมุสลิมใช้เรือนเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนา นอกจากนั้นยังไม่นิยมตีฝาเพดาน เพราะภาคใต้มีอากาศร้อนและฝนตกชุก อากาศอบอ้าว และจะเว้นช่องลมใต้หลังคาให้ลมโกรกอยู่ตลอดเวลา

การที่ตัวเรือนยกพื้นสูง ชาวไทยมุสลิมจึงสามารถใช้ได้จนประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี เช่น ใช้เป็นบริเวณประกอบอาชีพเสริม คือ ทำกรงนก สานเสื่อ กระจูด หรืออาจใช้วางแคร่เพื่อพักผ่อน บางบ้านอาจกั้นเป็นคอกสัตว์ เป็นต้น

เนื่องจากประเพณีความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิมจะแยกกิจกรรมของชายและหญิงอย่างชัดเจน ตัวเรือนจึงนิยมมีบันไดไว้ทั้งทางขึ้นหน้าบ้านและทางขึ้นครัว โดยทั่วไปผู้ชายจะใช้บันไดหน้า ส่วนผู้หญิงจะใช้บันไดหลังบ้าน รวมทั้งเป็นการไม่รบกวนแขกในการเดินผ่านไปมาอีกด้วย

ลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทยมุสลิม คือการสร้างเรือนโดยการสร้างส่วนประกอบของเรือนก่อน แล้วจึงนำส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นขึ้นประกอบกันเป็นตัวเรือนอีกทีหนึ่ง ขณะเดียวกัน เมื่อต้องการย้ายไปประกอบในพื้นที่อื่น ๆ ตัวเรือนก็สามารถแยกออกได้เป็นส่วน ๆ ได้เสาเรือนจะไม่ฝังลงดิน แต่จะเชื่อมยึดกับ ดินเสาหรือฐานเสาเพื่อป้องกันปลวกและความชื้น

นอกจากนี้เรือนไทยมุสลิมยังแยกส่วนที่อยู่อาศัย (แม่เรือน) ออกจากครัว โดยใช้เฉลียงเชื่อมต่อกัน ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าบริเวณแม่เรือนเป็นบริเวณที่สะอาด ส่วนบริเวณครัวนั้นสามารถทำสกปรกได้และต้องทำความสะอาดได้โดยง่ายเช่นกัน ซึ่งมุสลิมจะมีวิถีปฏิบัติคือ ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา

เรือนไทยภาคใต้คุณค่าแห่งภูมิปัญญาและสถาปัตยกรรม

๑. หลังคาเป็นหลังคาทรงสูง มีความลาดชัน

เพื่อให้น้ำฝนไหลผ่านโดยสะดวก โดยทั่วไปมี ๓ แบบ คือ หลังคาจั่ว หลังคาปั้นหย่า หลังคาบานอ หรือ บลานอ และมีการต่อชายคาออกไปคลุมบันได เพื่อป้องกันแดดและฝน

หลังคาจั่ว ชาวมุสลิมเรียกว่า “แมและ” เชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากเรือนไทยภาคกลาง แต่จะมีข้อแตกต่างไปจากภาคกลางตรงที่มีปั้นลมปีกนกที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสถาปัตยกรรมจากมาเลเซีย ไม่เหมือนปั้นลมไทย ซึ่งปลายปั้นลมทั้งสองข้างจะมีหางปั้นลมประดับอยู่

หลังคาปั้นหย่า หรือหลังคาลิมะ คำว่า “ลิมะ” แปลว่า “ห้า” หมายถึง หลังคาที่นับสันหลังคาได้ ๕ สัน เป็นรูปทรงหลังคาที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบอาณานิคมของชาวตะวันตก หลังคาทรงปั้นหย่านี้นับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของบ้านเรือนภาคใต้

หลังคาบานอ ชาวมุสลิมเรียกว่า “บาลานอ” หรือ “บลานอ” ซึ่งหมายถึงชาวฮอลันดา หลังคาแบบนี้เชื่อว่าได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมของชาวฮอลันดา เป็นหลังคาที่มีโครงสร้างเช่นเดียวกับหลังคาปั้นหย่า แต่เป็นหลังคาปั้นหย่าที่มีจั่วติดอยู่ เพื่อระบายอากาศและดูแลสุขภาพหลังคาชนิดนี้จะมีรูปแบบที่สวยงามกว่าแบบอื่น เหมาะที่จะมีจั่วอย่างน้อย ๓ จั่ว โดยมีหลังคาจั่วแฝด และมีจั่วขนาดเล็กสร้างคลุมเฉลียงบ้านติดกับบันไดทางขึ้น เพื่อใช้รับรองแขกอย่างไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ช่างไม้ยังแสดงฝีมือเชิงช่างในการประดิษฐ์ลวดลายด้วยการแกะสลักไม้ ปูนปั้น เป็นลวดลายประดับขอดจั่ว และมีการเขียนลายบนหน้าจั่ว หรือตีไม้ให้มีลวดลายเป็นแสงตะวัน

นอกจากหลังคาทั้ง ๓ แบบ ดังกล่าวแล้ว เรือนไทยภาคใต้โบราณยังมีลักษณะเด่น คือ การประดิษฐ์ลวดลายไม้แกะสลักทั้งบริเวณช่องลมและประดับฝาเรือนอีกด้วย

๒. ไม่นิยมฝังเสาเรือนลงไปในดิน

จะใช้ดินเสาหรือฐานเสาที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ศิลาแลง หรือเสาก่ออิฐฉาบปูนรองรับ วิธีสร้างเรือนจะประกอบส่วนต่าง ๆ ของเรือนบนพื้นดินก่อนแล้วจึงยกส่วนโครงสร้างต่าง ๆ ขึ้นประกอบเป็นตัวเรือนอีกทีหนึ่ง ซึ่งการสร้างเรือนวิธีนี้ทำให้สะดวกในการย้ายบ้าน ซึ่งนิยมย้ายบ้านทั้งหลังโดยใช้คนหาม โดยถอดส่วนที่มีน้ำหนักมาก เช่น ฝา กระเบื้องมุง หลังคา ฯลฯ ออกเสียก่อน

๓. ไม่นิยมสร้างรั้วกันบริเวณเรือน แต่จะปลูกไม้ผลแทน

เช่น มะพร้าว มะม่วง ขนุน ก้อย เพื่อให้ร่มเงา และเป็นการแสดงอาณาเขตของบ้านเรือน ซึ่งนิยมสร้างแยกกันเป็นหลัง ๆ

๔. การวางตัวเรือนจะหันหน้าเข้าหาเส้นทางสัญจรทั้งทางน้ำและทางบก

ซึ่งสามารถรับลมบกและลมทะเลได้และในความเชื่อของการตั้งบ้านตั้งเรือนว่า ห้ามปลูกเรือนขวางหัว (ตะวัน)

๕. มีอาคารประกอบบ้านเรือน เช่น ศาลา ซึ่งมีรูปทรงของหลังคาคล้ายกับรูปแบบเรือนพักอาศัย เช่น หลังคาจั่ว หลังคาปั้นหยา ศาลาเหล่านี้จะสร้างขึ้นเป็นเอนกประสงค์ตามลักษณะการใช้สอยต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมในครัวเรือน เช่น การเตรียมอาหาร การสานเครื่องเรือน การสานหรือซ่อมเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ อาจใช้เป็นที่พักผ่อนหรือพบปะสังสรรค์ของชาวบ้านหรือกระทั่งใช้สำหรับเป็นที่หลบแดดฝนระหว่างเดินทาง

๖. สถานที่หรืออาคารประกอบตัวเรือนจะอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ

เช่น เรือนชานา จะมีเรือนข้าว (ยุ้งข้าว) ขนาดเล็กสำหรับเก็บข้าวเปลือกไว้บริเวณใกล้บ้าน เรือนชาสวนยางพาราจะมีโรงสำหรับทำน้ำยางให้เป็นยางแผ่นและที่ตากยาง เรือนชาประมงจะมีที่ตากปลา เป็นต้น

หากพิจารณาถึงรูปแบบและวิธีการในการสร้างบ้านเรือนของคนเขาแล้วในความคิดต่างยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์เดิมของแนวคิดตามวิถีภูมิปัญญาอยู่ซึ่งจะเป็นเรือนยกพื้นสูง หลังคามุงจากมุงทรง (สี่เหลี่ยม) ลาดชัน ใช้จากหรือทรงกันเป็นฝา ใต้ถุนบ้านมีแคร่และเป็นลานเอนกประสงค์สำหรับกิจกรรมของครอบครัว บางบ้านซึ่งมีฐานะก็ใช้กระเบื้องดินเคลือบมุงหลังคา ใช้ไม้แผ่นกันเป็นฝาบ้าน แม้แต่วิถีชีวิตของมุสลิมก็ตามหากแต่จะโดดเด่นกว่าบ้านเรือนของชาวไทยพุทธคือบ้านเรือนของมุสลิมจะเน้นสีเขียวหรือสีน้ำเงิน

จากวันนั้นถึงวันนี้ บ้านเรือนของคนเขาในลักษณะดังกล่าวได้มีการรื้อถอนไปเพื่อก่อสร้างแบบใหม่ตามวิถีสังคมใหม่ที่เน้น “ความทันสมัย” โดยการถมดินก่อสร้างบ้านด้วยอิฐถือปูนติดกระจก ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ ซึ่งเท่ากับว่าเน้นความหรูหราที่ต้องแลกกันด้วยเงินตราทั้งที่ภูมิปัญญาเดิมสามารถปรับตัวเองโดยนำธรรมชาติที่มีอยู่ทั้งหมดมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ปัญหาบางอย่างก็ตามมาเช่น น้ำท่วม โดยที่มนุษย์คงลืมไปแล้วว่า สสารทุกชนิดต้องการที่อยู่ และน้ำก็

เช่นกัน ธรรมชาติไม่ได้ตั้งใจที่จะทำร้ายเรา หากแต่เราต่างหากที่ทำลายธรรมชาติโดยลืมนึกถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาบรรพบุรุษ

ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เครือญาติและในชุมชนซึ่งให้ความสำคัญกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยทางของชุมชนเหนือขึ้นไปมีความเชื่อ และศาสนาครอบอยู่ จึงก่อให้เกิดภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมในอันที่จะสืบทอดเกียรติภูมิท้องถิ่นให้ลูกหลานดำรงอยู่ภายใต้กฎของ “ความกตัญญู” ต่อบรรพบุรุษ

ประเพณีหรือพิธีกรรมที่สำคัญของคนได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวอย่างเห็นได้ชัดคือ ประเพณีรับส่งตายาย และประเพณีโนราลงครุ

ประเพณีรับส่งตายาย

เป็นประเพณีนักขัตฤกษ์ที่สำคัญที่สุดของคนใต้โดยเชื่อกันว่าในปลายเดือน ๑๐ ของแต่ละปีญาติพี่น้องที่ล่วงลับจะได้รับการปล่อยตัวจากเมืองผีมาพบญาติพี่น้องบนโลกมนุษย์ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ และจะกลับไปในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จึงเป็นโอกาสที่สำคัญยิ่งของคนใต้ที่พยายามหาอาหารต่าง ๆ ไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับโดยจัดอาหารไว้เป็น ตำรับ หรือ หมูรบ ไข่ กระบุงทรงเตี้ยสานด้วยดอกไม้ไผ่ใส่อาหารแห้ง ของหวาน ของคาวรวมถึงสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ

แต่สิ่งที่เป็น “หัวใจ” ของหมูรบ คือ ขนมแห้ง ๕ อย่าง ประกอบด้วย ขนมพอง (มีความหมายถึงแพไว้ลอยข้ามหัวมหรรรณพ) ขนมลา (เป็นแพพรรณเครื่องนุ่งห่ม) ขนมกง (เป็นเครื่องประดับ) ขนมดีซำ (เป็นเงินเบี้ยสำหรับใช้สอย) และขนมบ้า (สำหรับใช้เล่นสะบ้าต้อนรับสงกรานต์)

ทั้งนี้ประเพณีรับส่งตายาย ซึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประเพณีชิงเปรต แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของประเพณีไปบ้างเพื่อความเหมาะสมตามยุคสมัย หากแต่ยังคงเป็นประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพัน ความกตัญญูต่อบรรพชน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในหมู่ญาติพี่น้องในอันที่จะมีโอกาสถามไถ่สารทุกข์สุขดิบกันอยู่เช่นเดิม

ประเพณีโนราลงครุ

เป็นพิธีกรรมในการนับถือผีบรรพบุรุษซึ่งยังมีการจัดพิธีและแนวปฏิบัติรองรับกันอย่างเข้มแข็งโดยจะมีบรรพบุรุษรุ่นใดรุ่นหนึ่งจะต้องสืบทอดการทำพิธีการ “ลงครู” คือ เชิญผีบรรพบุรุษของตนที่ล่วงลับเข้ามา “ทรง” ลูกหลานในตระกูลของตนและจะกลายเป็น “ครูหมอ” เพื่อช่วยปกป้องดูแลรักษาลูกหลานในวงศ์ตระกูลให้มีความสุข ปราศจากอันตรายใด ๆ การลงทรง เรียกว่า ลงครู โนรา ผู้ที่ประกอบพิธีคือ ราชครูผู้ซึ่งเป็นโนราใหญ่ประจำคณะโนรา มีความสามารถทางด้านเวทมนตร์ เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีบารมี เป็นผู้นำทางจิตใจ เมื่อราชครูทำพิธีเชิญผีเข้ามาสิง “ร่าง” ร่างทรงจะครองฐานะเป็นบรรพบุรุษของสายสกุลชั่วคราว พิธีกรรมหลังจากนั้นจะเป็นการสนทนาระหว่างลูกหลานญาติพี่น้องกับผีบรรพบุรุษโดยผ่านทางร่างทรง มีพิธีรดน้ำขอขมาลาโทษ ลูกหลานของตระกูลทุกคนจะต้องเข้าร่วมพิธีกรรมนี้และหากไม่เข้าร่วมจะถือเป็นการดูหมิ่นผีครูหมอ ลูกหลานคนนั้นจะต้องได้รับโทษอาจจะเจ็บป่วยไม่มีสาเหตุหรือเสียชีวิตก็มี เรียกว่า “ถูกทัก” หรือ “ถูกครูหมอ” ซึ่งจะต้องมีการขอขมาลาโทษในการลงทรงต่อไป

การเข้าทรงผีครูหมอมักจะมีการทำติดต่อกันทุกปีหรือสองสามปีครั้งตามแต่ผีครูหมอมักกำหนด จะมีพิธีกรรมติดต่อกัน ๓ วัน โดยมากจะเริ่มในวันพุธและจบลงในวันศุกร์ บรื่องโนราส่วนมากจะเป็นบทที่เป็นตัวแทนความรู้สึกเรื่องคุณงามความดีของบรรพบุรุษในอดีต ดังนั้น ๓ วันดังกล่าวจะเป็น ๓ วันของการทบทวนประวัติศาสตร์ของวงศ์ตระกูล สัมพันธภาพของลูกหลานและชุมชนอย่างแท้จริง

การนับถือผีครูหมอมักถือเป็นการนับถือบรรพบุรุษผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเช่น โนรา หนังตะลุง ดีเหล็ก หมอคำแย (ปัดัน) ซึ่งเชื่อว่ามีครูหมอหรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ในองค์ความรู้ นั้นซึ่งลูกหลานจะต้องมีหน้าที่ในการรับช่วงสืบทอดต่อกันไป อาจเรียกว่า ครูหมอโนรา ครูหมอหนังตะลุง ครูหมอเหล็ก ครูหมอปัดัน เป็นต้น

ประเพณีโนราลงครูจึงนับเป็นที่มาของการนับถือผีครูหมอและเป็นที่มาของวิธีการนับญาติ โดยไม่ต้องรู้จักนามสกุล ทั้งนี้เมื่อสังคมมีการขยายตัวออกไปคนในวงศ์ตระกูลก็อาจแยกย้ายไปตั้งรกรากบนถิ่นฐานอื่น แต่มีเพียงสิ่งนี้สิ่งเดียวที่ทำให้ทุกคนต้องกลับมา ณ จุดเริ่มต้นของบรรพบุรุษและการถ่ายทอดเรื่องราวของตระกูล ปู่ย่าตายายก็เกิดขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพราะทุกคนคือ ครอบครัวเดียวกัน

ปัจจุบันประเพณีรับส่งตายายและประเพณี โนราลงครูในพื้นที่อำเภอเทพายังคงดำเนินสืบทอดคุณค่าความงดงามของความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่อย่างต่อเนื่อง ในหลักพระพุทธศาสนาและองค์ความรู้เฉพาะทั้งครูหมอโนรา ครูหมอเหล็ก ครูหมอคำแย เพราะเราเองคงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า เราเติบโตขึ้นมาด้วยตัวของเราเองโดยไม่มีบรรพบุรุษเป็นผู้สั่งสอนอบรมเพาะและถ่ายทอดวิถีแห่งชีวิตมาจนถึงทุกวันนี้

ภูมิปัญญาด้านความภาษาและการสื่อสาร

ภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่นั้นฐานได้อีกมิติหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน เพราะนอกจากภาษาที่จะใช้แหล่ง (พูด) เพื่อการสื่อสารแล้วนั้น ยังได้บ่งบอกถึงความเป็น “อัตลักษณ์” เฉพาะของชุมชนได้เป็นอย่างดี สำหรับภาษาได้ก็เช่นกันซึ่งจะมีคำเฉพาะหรือศัพท์เฉพาะที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นภูมิถิ่นเช่น สงขลาหอน นครหมา ซึ่งคำว่า “หอน” และคำว่า “หมา” ในที่นี้หมายถึง หมู(รูปปฏิเสศ) คนสงขลาชอบพูดคำว่า “หอน” เช่น หอนไป แปลว่า ไม่เคยไป หอนกิน แปลว่า ไม่เคยกิน ในขณะที่คนนครศรีธรรมราชจะพูดคำว่า “หมา” เช่น หมาไป แปลว่า ไม่ไป หมากิน แปลว่า ไม่กิน เป็นต้น

ภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นภาษาถิ่นที่ใช้ในภาคใต้นับตั้งแต่จังหวัดชุมชชนลงมาจนถึงชายแดนพื้นไปยังบางหมู่บ้านในรัฐกลันตัน ปะลิส เคนดาร์ ประเทศมาเลเซีย ซึ่งภาษาไทยถิ่นใต้มีเพียงภาษาพูดเท่านั้นโดยไม่มีภาษาเขียน สามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ

ภาษาไทยถิ่นใต้ตะวันออก

ได้แก่ภาษาไทยถิ่นใต้ที่พูดกันมากทางฝั่งทะเลตะวันออก พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี กลุ่มนี้จะออกเสียงตัวสะกด ก.ไก่ ได้ชัดเจนและออกเสียง ง.งู เป็น ฮ.นกฮูก เช่น เงิน เป็น เฮิน งาน เป็น ฮาน เป็นต้น

ภาษาไทยถิ่นใต้ตะวันตก

เป็นภาษาไทยถิ่นใต้ที่พูดกันมากทางฝั่งทะเลตะวันตก พื้นที่จังหวัดภูเก็ต กระบี่ ระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานีกลุ่มนี้จะออกเสียงตัวสะกด ก.ไก่ ไม่ชัด เช่น ดอกไม้ จะเป็น เคาะไม้ หัวแตก จะเป็น หัวแตะ

ภาษาไทยถิ่นใต้สำเนียงเง๊ะเห

เป็นภาษาไทยถิ่นใต้ที่พูดกันในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานีบางส่วนเช่น อำเภอยะหริ่ง อำเภอยะนาระ และอำเภอสายบุรี เป็นภาษาที่ไหลเสียงตามพยัญชนะและสระ เช่น ไหลไก่ ลูกู แล้วแก้ว เป็นต้น จะเป็นการสื่อสารเฉพาะบุคคลท้องถิ่นซึ่งไม่สามารถสื่อสารกับกลุ่มคนจากนอกถิ่นได้ซึ่งบางครั้งอาจจะเกิดการเข้าใจผิดในลักษณะของเสียงหรือคำเช่นกัน ปัจจุบันมีการปรับโดยการนำภาษาไทยถิ่นใต้มาใช้ในการสื่อสารกับคนต่างถิ่น

นอกจากนี้ชาวเทพาเราก็มีภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของเราเองคือ ภาษาสะกอม ซึ่งว่ากันว่า เป็นภาษาที่ได้รับการถ่ายทอดจากพื้นถิ่นภาคกลาง มีคำศัพท์เฉพาะและมีสำเนียงที่เน้นเสียงหนักเบา

จนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจของชาวสะกอม (นายสะหม้อ : ตัวหนังตะลุง ซึ่งเป็นคนสะกอมจะพูดสำเนียงนี้)

หากจะกล่าวว่า “สำเนียงสี่ภาษา..” สำหรับคนใต้หรือคนเทพานั้นจะสามารถอธิบายสุภาษิตนี้ได้เป็นอย่างดีที่ยังคงเอกลักษณ์ของการ “ແຫລ່ງໄມ່ຊັບ” หรือ ภาษาทองแดง อันเป็นเอกลักษณ์ของคนใต้ แม้ว่าจะมีการ “ดัดลิ้น” ให้เข้ากับภาษาไทยกลางได้อย่างรื่นหูแล้วก็ตาม ภาษาใต้ทองแดงก็ยังคง “จริงใจ” อยู่มีเสื่อมคลาย

ภูมิปัญญาด้านอาชีพ

ด้วยสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้อันประกอบด้วยชายฝั่งทะเลที่มีแนวเขาสูงทอดยาวขนาดไปกับชายฝั่งทะเล ทำให้ภาคใต้สามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ พื้นที่ชายฝั่งทะเล พื้นที่ที่ราบลุ่ม และพื้นที่ที่ราบเชิงเขา และด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ทำให้การประกอบอาชีพของคนใต้และวิถีชีวิตของคนเทพาในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน

พื้นที่ชายฝั่งทะเล

เป็นพื้นที่ที่ทอดแนวยาวไปตามชายฝั่งทะเล ผู้คนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมงจับปลา ปู กุ้ง หอย ส่วนใหญ่จะเป็นชาวมุสลิม ในยุคแรกมีการตั้ง “หน้า” หรือ “ทับ” เป็นที่พักชั่วคราวต่อมา มีการชักชวนกันมาเกิดเป็นชุมชนใหญ่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลดังเช่นปัจจุบัน

การหาปลาทำได้ง่ายโดยไม่ต้องใช้เครื่องมือจับปลามากมายเพราะเป็นการหาปลาตามชายฝั่งน้ำตื้น หรือใช้ “เรือมาด” เรือขนาดเล็กใช้ใบबरจกคนได้ ๒-๓ คนออกหาปลาในตอนเย็นใช้อวนเข็นโดยการปักปลายอวนข้างหนึ่งกับริมฝั่งและอีกด้านหนึ่งอยู่บนเรือแล้ววนครึ่งวงกลมเข้าหาฝั่ง หรือใช้ “เรือเชียด” ในการจับกุ้ง โดยการนำเรือมาดมาตีปีก “เชียด” ที่ทำด้วยไม้ไผ่คล้ายหวียื่นออกมาครูดผ่านผิวน้ำลงไปกวาดบนพื้นเลน กุ้งจะตกใจและกระโดดขึ้นมา

ชาวประมงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำประเภทกุ้ง หมึก หอย ปู ปลาตามฤดูกาลโดยใช้ “ภูมิปัญญา” ที่เกิดจากประสบการณ์ การสังเกตและธรรมชาติ ส่วนหนึ่งเพื่อการบริโภคและเมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วก็จะนำไปขายเป็นอาหารสดหรือแปรรูป หมัก ตากแห้งเพื่อบริโภคหรือเพื่อขายได้อีกทอดหนึ่งต่อไป ทำให้เรามีเคย(กะปิ)และปลาเค็มกินได้ตลอดปี

ภูมิปัญญาของชาวประมงอันเกิดจากการสังเกตประสบการณ์เป็นการบอกเล่าจากรุ่นต่อรุ่นเกิดจากการสังเกตเช่น แห่ลงปลาชุม การไคหมึก การตกปู การตกกุ้ง หรือแม้กระทั่งสิ่งบอกเหตุพายุ เป็นต้น

พื้นที่ที่ราบลุ่ม

เป็นพื้นที่ที่ราบเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เชิงเขากับพื้นที่ชายฝั่งทะเลซึ่งเหมาะสมกับกับการทำนาเนื่องจากมีลักษณะเป็นแอ่ง มีน้ำขังหรือมีแม่น้ำ ลำคลองไหลผ่าน การทำนาในที่ลุ่มสามารถแบ่งออกได้ ๓ ลักษณะคือ นาดำ (เป็นการทำนาในที่ที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์หรือท่วมขังเป็นเวลานาน เมื่อเทือกพร้อมแล้วสำหรับการดำนา ชาวนาก็จะนำกล้าข้าวมาปักดำ) นาหว่าน (เป็นการทำนาในที่ที่มีน้ำน้อยหรือพื้นที่เป็นนาดอน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี หากปริมาณน้ำฝนน้อยไม่สามารถปักดำได้ก็จะทำเป็นนาหว่านแทนการปักดำกล้าโดยวิธีการหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวลงในเทือกนาที่เตรียมไว้แล้ว) และนาปรัง (เป็นการทำนานอกฤดูการในพื้นที่ที่มีน้ำในการทำนาได้ตลอดปี ซึ่งอาจจะเป็นใกล้แม่น้ำลำคลอง หรือคลองส่งน้ำชลประทาน)

เมฆทะเลมีบนท้องฟ้าด้านทิศตะวันออกยามเดือน ๘ เป็นการมาถึงแห่งวันตฤณ สบายลมและเมฆฝนหอบความชุ่มชื้นเป็นสายฝนสู่พื้นทุ่งนาเป็นสัญญาณของการเริ่มต้นฤดูการทำนาในปีนี้ การทำนาของคนเพศส่วนใหญ่จะเป็นนาดำโดยใช้เครื่องมือที่สำคัญในการทำนาคือ ไถ คราดและแอก หรือเรียกรวมกันว่า เครื่องไถ ใช้จอบขุดดินขึ้นมาวางบนคันนา แต่งคันนาให้เสมอเพื่อเก็บกักน้ำ หลังจากนั้นจะไถประมาณ ๒-๓ ครั้งแล้วคราดไถให้ดินร่วนเป็นโคลนตม บางครั้งอาจใช้ควายหลาย ๆ ตัวเดินเหยียบย่ำวัชพืชในที่นาจนกลายเป็นโคลน เรียกว่า การเวียนควาย หรือ ลูยนา หลังจากนั้นก็ทำดิน โคลนให้เรียบเรียกว่า ทำเทือก เป็นช่วงที่กลั่นไถ โคลนกระจายคลุ้งทั่วทุ่งเป็นช่วงเวลาที่สนุกสนานของเด็ก ๆ ที่ได้ลิ้มรสหวานฝาดของ “ลูกหว่า” อีกครั้งรวมถึงการผูกตักแดน ล่อนกนางแอ่นที่โฉบกินเหยื่อเหนือท้องทุ่งแม้จะไม่ต้องการเป็นอาหารเพียงแต่จะเป็นบทพิสูจน์ “ฝีมือ” ที่สามารถจับสัตว์ปีกว่องไวตัวนี้ไว้ในอุ้งมือได้ต่างหาก

อีกฟากหนึ่งบริเวณข้างบ้านหรือที่ราบที่น้ำท่วมไม่ถึงจะเป็นการเตรียมพื้นที่สำหรับการ “หว่านกล้า” ซึ่งจะเป็นการเตรียมกล้าข้าวสำหรับไปปลูกในท้องทุ่งต่อไป เมื่อกล้าสูงพอประมาณก็จะมี การ “ถอนกล้า” โดยใช้แรงงานในครัวเรือนหรือออกบ้านเพื่อนบ้านลงแรงช่วยกัน ถอนกล้ารวบได้ประมาณกำมือใหญ่ก็จะเอาดินที่ติดอยู่กับโคนกล้าออกโดยการฟัดกับข้างเท้าด้านในข้างใดข้างหนึ่งตามถนัด แล้วมัดรวมตั้งไว้โดยเชือกที่ได้จากทางสีหรง หลังจากนั้นก็ตัดปลายกล้าให้เสมอกัน รอกการเคลื่อนย้ายไปยังท้องนาต่อไป

มัดกล้าประมาณ ๖-๑๐ มัด เสียบกลางอยู่ด้านละเท่า ๆ กันบนไม้คานยาวประมาณ ๒ เมตร ถูกยกขึ้นบนบ่าสู่ปลายทางข้างหน้าคือท้องทุ่งที่ชุ่มน้ำบนเส้นทางเล็กที่เรียกว่า หัวนา เทียวแล้วเทียวเล่าจนเพียงพอในแต่ละป้อ (บางพื้นที่เรียก บั้ง) พร้อมแล้วสำหรับการปักดำ การดำนาเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่จะต้องมีการคำนวณระยะห่างและความตรงของต้นกล้า โดยเริ่มดำจากหัวนาด้านหนึ่งไปยังหัวนาอีกด้านหนึ่งในทิศทางถอยหลังตรงกันข้าม

การออกปากดำเนินเป็นเรื่องปกติของการช่วยเหลือกันในชุมชนที่มีข้าวเหนียวคง (ข้าวโพด) อุ่น ๆ ซาวมะพร้าววางอยู่บนใบตองพร้อมปลาหลังเขียวตัวสองตัวเป็นของว่างที่หากินได้บนหัวนา

จากนี้กล้าข้าวจะเจริญเติบโตเป็นต้นข้าวด้วยน้ำฝนและห้วงเวลา สีเขียวเริ่มปรากฏทั่วท้องทุ่ง ต้นข้าวตั้งต้นได้แล้ว มีน้ำขังในท้องนา มีการเปิดหัวนาเพื่อระบายน้ำจากป่องหนึ่ง ไปอีกป่องหนึ่ง เป็นช่วงสนุกอีกอย่างหนึ่งของเด็ก ๆ ที่จะได้ “ดักซ่อน” กันตามช่องน้ำไหลหรือการหย่อนเบ็ดตกปลาน้ำตื้นที่เห็นตัวปลาแหวกว่ายอยู่ตามกอข้าวโดยใช้เหยื่อซึ่งเป็นไส้เดือนหรือตุ๊กแต่นำไปจับเอาบนหัวนาก็ได้ อย่างน้อยก็ปลาชิวปลาหมอสัก ๑๐ ตัวหรือปลาซ่อนตัวเชิงสักตัวพอสำหรับหมกใบขมิ้น แกงส้มหรือคลุกขมิ้นทอด มีน้ำซุบ (ละ) ลายเคย ไข่ฟริกบีบมะนาวกับยอดจิกนา ยอดสะตอเบา ยอดเหมา เป็นผักเหนาะ ข้าวสวยร้อน ๆ ครั้นหอมกรุ่นบนหน้า (ขนำ) นาที่มีไอเย็นของละอองน้ำพัดผ่าน เมฆปุยขาวลอยอ้อยอิ่งบนท้องฟ้า มีเสียงนกกล้าแมลงแข่งแซ่อยู่บนกิ่งหัวว่าเป็นดนตรีบรรเลงกล่อม มันเป็นความสุขที่หาได้ไม่ยากในท้องนาของเทพา

ต้นข้าวเจริญเติบโตขึ้นสะบัดใบพลิวู่เล่นลม น้ำเริ่มขอลดลง ข้าวตั้งท้องเตรียมออกรวง

เข้าสู่ช่วงเดือน ๓ ข้าวที่ตั้งท้องเริ่มสุกเหลืองอร่ามไปทั่วท้องทุ่ง ท้องฟ้าแดดเริ่มแรง ไอร้อนที่เพิ่มขึ้นยิ่งทวีกลิ่นหอมของต้นและรวงข้าว การออกปากขอช่วยเพื่อนบ้านเก็บข้าวก็มีขึ้นอีกครั้ง โดยใช้ “แคะ” หรือ “แกระ” เก็บทีละรวงๆ นามามักรวมกันเข้าเรียกว่า “เลียง” แล้วก็หาบเลียงข้าวกลับไปเก็บไว้ที่ “เรินข้าว”

ท่ามกลางอากาศร้อนอบอ้าวที่มีเพียงแค่หมวกสานใบเดียวในการป้องกันแสงแดดจะหายไป ด้วย “ลอดช่อง” สีเขียวตัวโตที่คำพูดคำว่าอยู่ในกะทิอันเข้มข้นหอมหวานชื่นใจหรือบางครั้งอาจจะเป็น “ขนมควายลุย” ในน้ำกะทิหวานเข้มข้น ล้างคอด้วยน้ำใสเย็นในเพลิงบนหน้า

บนท้องทุ่งยามนี้จะสนั่นด้วยเสียง “ปี่ซัง” ของเด็ก ๆ ที่วิ่งเล่นอยู่ตามทุ่งนา หรือไม่กี่ “วิดลูกคลัก” (ปลาน้ำแห้ง) มอมเมม ยามเย็นแดดร่มลมตกก็จะมีเสียง “แอก” จากควาหลาย ๆ ตัวที่มีสีสันสดใสลอยลมบนสูงลิบและจะถูกปล่อยทิ้งค้างคืนบนท้องฟ้าให้เสียงแอกเป็นเสียงดนตรีขับกล่อมพักผ่อนให้หายอ่อนเพลียจากการตรากตรำงานมาตลอดทั้งวัน หรืออาจจะนอนนับดาวฟังเสียงแอกจนเคลิ้มเข้าสู่ห้วงภวังคจิตอย่างมีความสุขแห่งราตรีกาลเก็บแรงไว้สู้กับงานที่จะมาถึงยามอรุณรุ่งของพรุ่งนี้ต่อไป

ข้าวเลียงที่ได้เก็บไว้ในเรินข้าวนั้นจะถูกนำออกมาวนด้วยเท้าหรือเครื่องนวดข้าวที่มีจากไม้ไผ่สาน เมื่อได้เป็นข้าวเปลือกก็จะนำมาทิม (ตำ) ใน “ครกทิมข้าว” (ครกตำข้าว) หรือนำมาสีในครกสีข้าว ลักษณะเป็นแท่งไม้กลมแนวตั้ง ๒ ท่อน ยาวประมาณ ๑ เมตร ท่อนล่างเป็นฐาน ท่อนบนหมุนเคลื่อนไหว โดยมีแกนกลาง มีรูสำหรับใส่ข้าวเปลือก ขั้วรองทั้งสองท่อนเข้าหาในหน้าเดียวกัน เพื่อกะเทาะเปลือกข้าว มีภาชนะรองรับข้างเปลือกที่กะเทาะเปลือกแล้วใช้ “ดั่ง” (กระดั่ง) ฝัดแยกเมล็ดข้าวกับเปลือกข้าวออกก็จะได้ข้าวสารเอาไว้หุงกินต่อไป การนำข้าวเลียงออกมาวนนั้นจะเอา

ข้าวเลี้ยงของการทำนาเมื่อปีที่แล้วออกมาใช้ก่อน ส่วนข้าวเลี้ยงของปีนี้ก็จะบริโภคในปีต่อไป หากปีไหนได้ผลผลิตน้อยข้าวเลี้ยงอาจจะหมดก่อนถึงฤดูเก็บเกี่ยวในปีถัดไปจะเรียกว่า ข้าวไม่พอต้น ก็จะแก้ปัญหาด้วยการ “ยืมข้าว” ของเพื่อนบ้านแล้วค่อยใช้คืนกันในปีถัดไป

จะเห็นได้ว่าในวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ราบลุ่มนั้นจะมีอาชีพหลักคือ การทำนา ควบคู่ไปกับการหาปลาน้ำจืด กุ้งตามแหล่งน้ำต่าง ๆ รวมไปถึงการหาของป่า เช่น หวาย ย่านลิเฒ มาทำเป็นวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนซึ่งจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาหลาย ๆ ด้าน เช่น งานหัตถกรรม เครื่องมือจับสัตว์ เครื่องนวดข้าว เครื่องสีข้าว ของเด็กเล่น เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ อีกมากมายต่างมีต้นกำเนิดจากภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ที่ราบลุ่มนี้เป็นส่วนใหญ่

ในพื้นที่อำเภอเทพา พื้นที่นาส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่ตำบลลำไพล ตำบลท่าม่วง ตำบลเกาะสะบ้า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำจืดและมีปริมาณน้ำเพียงพอ หากแต่ในปัจจุบันสภาพพื้นที่นาถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าหรือมีการปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่น เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน หรือพืชสวนอื่น ๆ

ปัจจุบันการทำนายน้อยลง ๆ ทุกปี เมื่อความอุดมและสีสนของท้องทุ่งหายไป วิถีความสัมพันธ์ของผู้คนก็เลือนหายไปทำให้เราลืมภาพของคนนับสิบช่วยกัน “ดำนา” หรือช่วยกัน “เก็บข้าว” ที่เรียกว่า “ออกปากกินแรง” กัน ลิ้มรสชาติอันหวานหอมของลองช่อน้ำกะทิที่ทำมาเลี้ยงคนช่วยเก็บข้าว ลิ้มเสียงปีซัง ลิ้มว่าวควายพร้อมเสียง “แอก” ที่ติดลมบนดังขับกล่อมเรายามรัตติกาลในวัยเยาว์แล้วหรือ อย่างไรก็ตามเชื่อมั่นว่าสิ่งเหล่านี้มิได้หายไปจากความทรงจำของพวกเราทุกคน เพราะทุกวันนี้เรายังคงได้กลิ่น โคลน กลิ่นหอมของรวงข้าวสุก ได้ยินเสียงแอกว่าควายแว่วอยู่ในหูอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน หากแต่มันโดน “บดบัง” และพันนาการด้วยความเจริญทางด้านวัตถุและความสะดวกสบายของเทคโนโลยีต่างหาก

พื้นที่ที่ราบเชิงเขา

ชุมชนบนพื้นที่ที่ราบเชิงเขา ชายเขา หรือไหล่เขาเกิดขึ้นจากการขยายพื้นที่ทำมาหากินจากที่ราบลุ่มเข้าไปในป่า อาจจะด้วยเหตุผลการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร หรือการย้ายชุมชนด้วยเหตุภัยธรรมชาติ การทำมาหากินของผู้คนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกพืชไร่ ทำนาไร่ หรือนาข้าวไร่ ซึ่งเป็นการทำนาตามพื้นที่ที่เป็นควน ไหล่เขาหรือเชิงเขา โดยใช้พันธุ์ข้าวที่ไม่ต้องการน้ำมากนักเช่น ข้าวพันธุ์ดอกขอม ชาวบ้านจะเรียกข้าวชนิดว่า ข้าวดอกขอม หรือข้าวไร่ ทำไร่เลื่อนลอย เก็บของป่าเพื่อการดำรงชีพ และเมื่อมีการตั้งรกรากนาน ๆ เข้าก็มีการปลูกไม้ยืนต้น เช่น มะพร้าว หนาม ไม้ผลต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด

ข้าวไร่ เป็นการทำนาอย่างหนึ่งโดยใช้พันธุ์ข้าวที่ไม่ต้องการน้ำมากนัก การเตรียมพื้นที่โดยการแผ้วถางต้นไม้ตามพื้นที่ที่ต้องการแล้วทำการ “เผาปรน” เผาละเอียดจนแทบไม่เหลือแม้กระทั่ง

เศษไม้ เมื่อมีฝนตกดินชุ่มก็จะเริ่มเพาะปลูกโดยใช้ไม้กลมขนาดกำมือพอเหมาะ สูงพอประมาณ เหลาปลายแหลมมน ๒ ท่อนซ้ายขวา เรียกว่า “ไม้สัก” เดินปักที่มกระระยะสลับซ้ายขวาเป็นแถวจนเต็มพื้นที่ โดยมีคนปลูกซึ่งมีเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ในกระบอกไม้ไผ่ยาวหยอดเมล็ดตามหลังแล้วกลบหลุมโดยใช้โคนของกระบอกไม้ไผ่ที่มกลบ บ้างก็ผสมเมล็ดพันธุ์แดงกวา แดงโมหรือแดงไทยเข้าไปเพื่อปลูกไปพร้อมกัน

เมื่อข้าวแตกหน่อก็ต้องดูแลไม่ให้หญ้าขึ้นปกคลุมโดยใช้จอบหรือใช้ “กรี” ซึ่งอุปกรณ์ค้ายหญ้าชนิดหนึ่งทำด้วยเหล็กแผ่นบาง หักมุมฉากกับด้ามถือสอดด้ามด้วยไม้ไผ่เพื่อการถือกระชับมือ จนกระทั่งข้าวตั้งท้องออกรวง พื้นที่ว่างข้างบนอาจจะปลูก “เส้” พืชหัวชนิดหนึ่งคล้ายต้นหอม แต่มีขนาดเล็กกว่า และบางทีบนขอนก็อาจจะมีการ “เห็ดแครง” อาหารอันโอชะเมื่อนำมาแกงกะทิ

ข้าวไร่เมื่อออกรวงจะเป็นอาหารอันโอชะของ “นกคุลา” นกท้องถิ่นชนิดหนึ่งตัวเล็ก ๆ สีดำอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูง ชาวไร่จะป้องกันโดยสร้างหุ่่นไล่กา สร้างขนาสูงไว้กลางไร่แล้วมีเกาะไม้สำหรับเกาะโห่ไล่ฝูงนกเมื่อลงจิกกินเมล็ดข้าว ยามนี้จะมีแต่เสียงเกาะเกาะและเสียงโห่ก็ก้องสะท้อนแนวควนตั้งแต่เข้านเย็น บางแห่งอาจใช้ “นวัตกรรม” เช่น นำไม้ไผ่มาตัดท่อนเว้นข้อแล้วร้อยเชือกที่ข้อท่อนแวนเป็นราวใกล้กับท่อนไม้ที่พาดไว้เป็นแนวขวาง เมื่อใช้เชือกดึงบังคับให้กระบอกเคลื่อนที่แล้วปล่อยเชือกให้กระบอกไปติดกับไม้ที่พาดไว้เป็นเสียงดังไล่ก

หากเหนือจากการไล่กก็พักด้วยแดงไทยหอม ๆ กับกะทิเข้มข้นก็พอจะมีแรงสู้กับนกคุลาต่อไป

เมื่อข้าวสุกเต็มทีก็ถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็ใช้วิธีการออกปากขอช่วยเพื่อนเก็บข้าวเช่นกัน ซึ่งครั้งนั้นนอกจากจากเลี้ยงด้วยลอดช่องน้ำกะทิแล้ว อาจจะมีแดงไทยน้ำกะทิให้เลือกเป็นพิเศษอีกด้วยเช่นกัน หลังจากเลี้ยงอาหารมือเที่ยงจากแกงกะทิเห็ดแครง ไก่บ้านต้มขมิ้น ผัดเผ็ดไก่บ้าน น้ำชุบลายเคยเหนาะด้วยขอดีจิกควน ยอดสมุย แส้หรือหน่อไม้ต้มที่หาได้ข้าง ๆ ไร้กี้เพียงพอแล้วสำหรับน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่มีต่อกัน

ข้าวที่เก็บได้ก็มัดเลียงแล้วนำกลับมาเก็บไว้ในรินข้าวเช่นกัน เพียงแต่แยกส่วนไว้เฉพาะข้าวไร่เพื่อสะดวกในการนำไปรับประทานต่อไปเนื่องจากข้าวไร่เมล็ดจะแข็งกว่าข้าวนา ทำให้จะต้องมีวิธีการหุงเฉพาะ

โดยวิถีชีวิตพื้นฐานของคนใต้ที่มีจิตใจ โอบอ้อมอารี ซึ่งแม้จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางความต่างเหล่านั้นคือ “น้ำใจ” และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนแบ่งปันผลผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นคนกับผู้มาเยือนหรือการ ไปเยี่ยมเยือนในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างถิ่นที่จะต้องมิของคิดไม้ติดมืออยู่เสมอ

น้ำใจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนใต้มาช้านาน ในอดีตเราจะเห็น “เพลิง” (ไห) ซึ่งเป็นภาชนะดินเผาภายในบรรจุน้ำสำหรับดื่ม มีกระบายที่ทำด้วย “พริก” (กะลา) ตังไว้ที่ “หลา” (ศาลา) ไว้สำหรับคนเดินทางผ่านไปมาได้ดื่มกิน พักร้อน หุงหาอาหาร

หรือพักค้างคืน หรือบางที่อาจจะมีย่านที่ถือได้ว่าเป็นย่านสาธารณะที่มี “ดีหมา” ทำด้วย “เตห๊ะ” (กาบหมากหรือกาบหลาวโอบ) ไว้สำหรับคนเดินทาง

ในอดีตการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างชุมชนจะมีเส้นทางหลักอยู่ ๒ เส้นทางคือ ทางน้ำ (แม่น้ำเทพา) และทางบกโดยการใช้ช้าง ม้าเป็นพาหนะ เดินเท้า ในการเดินทางสู่จุดศูนย์กลางคือ ตลาดนัดเทพา (ตลาดแขกในเขตเทศบาลตำบลเทพาในปัจจุบัน) พวกเหนือไกลออกไปทางทิศใต้ของเทพาอย่าง โหม (ชาว) สะบาย้อย เขาแดง ท่งโพธิ์ ท่าไทร ลำไพล หากจะเดินทางก็ใช้การล่องเรือจากต้นน้ำลงมาแคว่ค้าขายแลกเปลี่ยนกับชุมชนบริเวณสองฝั่งน้ำเรื่อยลงมาจนถึงตลาดเทพา หรืออีกด้านหนึ่งที่ไม่สามารถชุมชนอยู่ห่างไกลจากแม่น้ำก็ใช้การเดินทางด้วยเท้า นำสินค้าบรรทุกหลังช้าง หลังม้าหรือหาบ แบบ คอน ทูนเดินทางกันเป็นกลุ่มข้ามคลองลำพีละ (ต้นน้ำจากตำบลวังใหญ่) ผ่านหน้ามัสยิดฟูลาตลนาอิม ผ่านหน้าวัดสุริยาราม (วัดหน้าสถานี) ข้ามทางรถไฟไปก็จะเจอการต้อนรับและอวยยศอันอบอุ่นของพี่น้องแขกและพี่น้องจีน ซึ่งโหมวังใหญ่ เกาะสะบาย วมถึงโหมน้ำขาวจะนะ ก็ใช้วิธีการในลักษณะเช่นนี้เดินทางเข้าสู่ศูนย์กลางแห่งวิถีชุมชนที่เรียกว่า เอาผัก เอาหญ้า เอาปลา เอาไก่ มาแลกข้าว แลกเคย (กะปิ)

จะเห็นได้ว่ารูปแบบและวิธีการเดินทางในอดีตนั้นไม่ว่าจะเป็นเพื่อการค้าขายหรือการเยี่ยมชม ซึ่งต้องใช้เวลาในการเดินทางนานข้ามวันข้ามคืน ทำให้เกิดวัฒนธรรม “เกลล” หรือ “ผูกเกลล” ขึ้น ซึ่งจะเป็นการผูกน้ำใจของคนพื้นที่หนึ่งกับคนอีกพื้นที่หนึ่งที่จะให้การเคารพนับถือกันช่วยเหลือกันเสมือนญาติพี่น้อง และจะมีการสืบทอด “เกลล” กันต่อ ๆ กันมา สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ตามวิถีที่แท้จริงของ “เกลลควน” “เกลลนา” และ “เกลลเล” ที่ผูกสัมพันธ์ร้อยรัดกันด้วยน้ำใจและความโอบอ้อมอารีต่อกันนานนับหลายชั่วอายุคน

หากแต่วันนี้เมื่อความเจริญถึงระดับที่เราสามารถสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่จะเอื้อให้พวกเราเกิดความสัมพันธ์ได้อย่างลึกซึ้งได้ง่ายกว่าในอดีต เรากลับพบว่าความสัมพันธ์ของเรานับวันยิ่งห่างกันไปมากยิ่งขึ้น เสมือนหนึ่งว่าเราคือสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่มีอยู่บนหน้าแผ่นดินนี้กระมัง

ภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย

แพทย์แผนไทยเป็นศาสตร์และศิลป์ของการรักษาเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือการป้องกันรักษาโรคที่ผ่านการสังเคราะห์จากประสบการณ์ของคนรุ่นแล้วรุ่นเล่าโดยใช้พืชที่มีอยู่ในชุมชนหรือในพื้นที่ฐานนั้นผสมผสานกันเข้ากับความเชื่อและหลักธรรมะที่ทำให้คนในอดีตมี “สมุนไพรม” ใช้ในการรักษาโรคทั้งที่เกิดขึ้นภายในและภายนอกร่างกาย ในระบบกล้ามเนื้อ กระดูก เส้นเอ็น หลอดเลือดต่าง ๆ ซึ่งนอกจากสมุนไพรมเพื่อการรักษาโรคแล้วยังรวมไปถึงการนวดแผนโบราณเพื่อเป็นการคลายเส้น กระตุ้นระบบไหลเวียนของเลือด การขัดยอกของเส้นเอ็น กล้ามเนื้อต่าง ๆ

ด้วยภูมิปัญญาเหล่านี้ทำให้เราต้องเชื่อและยืนยันได้ว่าสิ่งเหล่านี้ “เป็นจริง” เช่น

- การป้องกันเมารถ เมาเรือ เมาเครื่องบิน ให้นำพริกขี้หนูสด ๑๐ เม็ดห่อใส่กระดาษใส่กระเป๋าเสื้อ
- พริกขี้หนูเข้าตา ให้อมเกลือเม็ดหรือเอาเกลือเม็ดตั้งบนลิ้น
- เมาเห็ด เมากลอย ให้กินลูกปลา (ลูกปลับปลา)
- ปวดหัว ใช้ใบยอสดใส่ในน้ำร้อนประมาณ ๕ นาที เอาใบยอมาปะที่หน้าผาก
- กินเข็ดมุน (บอระเพ็ด)กับลูกแว้ง (มะเขือพวง) จะไม่มีริสขม
- กินมังคุดหลังกินทุเรียนจะดับกลิ่นทุเรียนได้
- ดับกลิ่นสะตอด้วยการกินถั่วฝักยาว หรือมะเขือเปราะ
- กลิ่นเหล้าดับกลิ่นด้วยขอยามู(ฝรั่ง)อ่อน
- ขี้เหล็กจะไม่ขมเมื่อต้มกับใบยอป่า หรือใบย่านาง
- ถูกหมามุ่ยคันให้กินลูกมะขามป้อม
- พริกขี้หนูเข้าตาให้อ่านน้ำเย็นรดหัวแม่เท้า
- อาหารอันตราย กินแล้วอาจตายได้ เช่น ห้ามกินมังคุดกับน้ำตาลทราย ห้ามกินแตงโมกับลูกเป็งหรือตาแป (แป้งข้าวหมาก) ห้ามกินลูกเหมือด(มังเร)กับน้ำตาลทราย หรือห้ามแกงนกเปล้ากับขอดกระพ้อ เป็นต้น

ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม

งานศิลปกรรมเป็นอีกหนึ่งของภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงสุนทรียภาพท้องถิ่นอย่างแท้จริงโดยคุณค่าแห่งความงดงามเหล่านี้ปรากฏแฝงอยู่ในเครื่องมือเครื่องใช้ ภาชนะเครื่องจักสาน ของเล่น การละเล่น วรรณกรรมหรือแม้กระทั่งปริศนาคำทาย ภูมิปัญญาที่ปรากฏจะเกิดขึ้นตามวิถีแห่งชุมชนทั้งการสืบทอด การทดลอง การสังเกต การเรียนรู้ ภายใต้อิทธิพลทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น

- งานหัตถกรรม เช่น เสื้อผ้า ลวดลายบ้านเรือน เครื่องใช้ในครัวเรือน อุปกรณ์ดำสัตว์ ดักสัตว์ ดีหมา เฌอ แกะ ฆะหา หรือฆะฮา (๕ : แท่งไม้สำหรับรองอ่านอัลกรุอ่าน)
- งานจักสาน เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้วัสดุหรือพืชในท้องถิ่น อาทิ เเตย ไม้ไผ่ จากดอกหญ้า กระจูด ย่านลิฐ (ลิเกา) คล้า ไยมะพร้าว ไยโหนด เป็นต้น
- การละเล่น เช่น ชัคราว หมาชิงเสา ดีจับ ขี้ม้าส่งเมือง เเตย ซิโพ(ปิดตาถักซ่อน) เป็นต้น
- ของเล่น เช่น ลูกข่าง ขาหย่างหรือทองสูง หมากขุม ฉับโพง กุบกับ บื้อบื้อ เป็นต้น
- การแสดง เช่น หนังตะลุง มโนรา ลิเกฮูลู สีละ เป็นต้น
- ปริศนาคำทาย

การเล่นของเด็กใต้

การเล่นและของเล่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นการสะท้อนวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งนอกเหนือจากความสนุกสนานตามประสาเด็ก ๆ แล้ว เราได้คุณค่าจากการเล่นพื้นบ้านของเราหลายประการเช่น

ประโยชน์ทางกาย

อันได้จากการออกกำลังกายกลางแจ้งและในร่ม เริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ เล่น “จับปูด้า ขยำปุนา” หรือ “โยกเขกเอย น้ำท่วมเมฆ” เด็ก ๆ จะได้หัดใช้กล้ามเนื้อต่าง ๆ ในตัวพร้อมกับทำให้เข้ากับจังหวะ การเล่นกลางแจ้งกับเด็กคนอื่น ๆ เป็นกลุ่มเล็กบ้างใหญ่บ้าง เช่น ชีมี่าก้านกล้วย ตาเข่ง ตีลูก ล้อ วิ่งเปี้ยว ชีมี่าส่งเมือง ตีจับ เตย ฯลฯ การเล่นบางอย่างมีบทร้องประกอบทำให้สนุกครึกครื้น เข้าไปอีก อย่าง วีรีข้าวสาร โพงพาง มอญซ่อนผ้า อ้ายเข้อ้ายโจง งูกินหาง นอกจากจะได้ออกกำลังกายแล้วยังได้ฝึกความว่องไว ฝึกความสัมพันธ์ของการเงี้ยวแขนเท้า เช่น กาทักไข่ ได้ฝึกการใช้ทักษะ ทางตาและมือในการเล็งกระเษะ เช่น การเล่นเกมหิน ทอยกอง

ฝึกความสังเกต ไหวพริบ และการใช้เชาวน์ปัญญา

จากการเล่นหลายชนิดที่ต้องชิงไหวชิงพริบกันระหว่างการต่อสู้ เช่น การเล่นเกมกาทักไข่ ผู้ขโมยจะหลอกล่อชิงไหวชิงพริบกับเจ้าของไข่ ซึ่งต้องคอยระวัง คาดคะเนไม่ให้ใครมาขโมยไข่ไปได้ การเล่นเกมเตยหรือ ต่อต่อ คนล่องก็จะหลอกล่อให้ผู้อื่นเผลอ เพื่อให้ฝ่ายตนไปได้และผู้กันก็ต้องคอยสังเกตให้ดีว่า ใครจะเป็นคนผ่านไป

ฝึกวินัยและการเคารพต่อกติกา

การเล่นทุกอย่างมีกฎในตัวของมันเอง ซึ่งก็มาจากพวกเด็กนั่นเองเป็นคนช่วยกันกำหนดตกลงกันขึ้นมา การเล่นเกมจึงดำเนินไปได้ โดยจะเห็นได้จากก่อนเล่นก็จะมีกรจับไม้สั้น ไม้ยาว ภู่นี (เป่ายิงลูกของทางภาคใต้ มีปืน น้ำ ก้อนหิน) ลาลาดี้ดำโป้ง (น้อยออก หรือมากออก) หากใครไม่ทำตามกติกา ก็จะเข้ากลุ่มเล่นกับเพื่อน ๆ ไม่ได้ เป็นการฝึกการปรับตัวเข้ากับคนอื่นโดยปริยาย

ฝึกความอดทน

การเล่นบางชนิด เช่น ชีม้าส่งเมือง ผู้แพ้จะต้องถูกชี้หลังไปไหน ๆ ก็ได้ บางคนตัวเล็กถูกคนตัวใหญ่ชี้ก็ต้องยอม ถ้าไม่ทนก็เล่นกันไม่ได้ หรือเสื่อข้ามห้วย คนเป็น “ห้วย” ต้องอดทนทำท่าหลายอย่างให้ผู้เป็น “เสื่อ” ข้าม บางครั้งต้องเป็น “ห้วย” อยู่นาน เพราะไม่มีเสื่อตัวใดตาย หรือหา “เสื่อ” ข้ามได้หมด “ห้วย” ก็ถูกลงโทษ ถูก “เสื่อ” ห้ามไปทิ้งแล้ววิ่งหนี “ห้วย”

ฝึกความสามัคคีในหมู่คณะ

การเล่น เช่น ดี่จับในขณะที่ผู้เล่นของฝ่ายหนึ่งเข้าไป “ดี่” เพื่อให้ถูกตัวผู้เล่นอีกฝ่ายหนึ่งแล้วจะได้วิ่งกลับฝ่ายของตน โดยไม่ถูกจับเป็นเชลยนั้น ผู้เล่นอีกฝ่ายต้องพร้อมใจกันพยายามจับผู้เข้ามา “ดี่” ไว้อย่าให้หลุดมือ เพราะถ้าหลุดกลับไปฝ่ายของตน ผู้เล่นอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องกลับไป เป็นเชลยทั้งกลุ่ม หรืออย่างชักกะเย่อ ผู้เล่นของแต่ละฝ่ายต้องพร้อมใจกันออกแรงกันสุดฤทธิ์สุดเดช เพื่อให้เครื่องหมายที่กึ่งกลางของเชือกเข้าไปอยู่ฝ่ายตน

ฝึกความซื่อสัตย์

ผู้เล่นเป็นคนหาต้องปิดตาให้มิดในขณะที่คนอื่น ๆ วิ่งไปซ่อน อย่างคำร้องประกอบการเล่นชนิดนี้ว่า “ปิดตาไม่มิด สารพิษเข้าตา พ่อแม่ทำนา ได้ข้าวเม็ดเดียว” หรือหากเก็บอีดัก ถ้ามือของผู้เล่นไปแตะถูกก้อนหินหรือเม็ดผลไม้ก็ต้องยอม “ตาย” ให้คนอื่นเล่นต่อ แม้ว่าคนอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

ฝึกความรับผิดชอบ

การปฏิบัติตามกติกาไม่ว่าจะเป็นการเล่นอะไร ถือว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เล่น เช่น เล่นหมუნนาฬิกา ผู้เล่นทุกคนต้องจับมือกันให้แน่นแล้วหงายตัว เอาเท้าขึ้นกัน คนยืนสลับต้องจับมือคนหนึ่งให้แน่น ๆ แล้ววิ่งรอบ ๆ เป็นวงกลมเหมือนนาฬิกา ทุกคนจึงต้องรับผิดชอบจับมือหรือยื่นเท้าให้มั่น จึงจะหมუნได้สนุก

หากแต่เป็นที่น่าเสียดายว่าเมื่อทุกสรรพสิ่งผันผ่านไปตามกาลเวลา การนำ “เทคโนโลยี” เข้ามามีบทบาทจนแทบจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตนั้น เด็กส่วนใหญ่ที่มีโอกาสเข้าถึงหากแต่ขาด “วิจรรย์ญาณ” ของการนำไปใช้ได้ตกเป็น “ทาส” ของความเจริญนี้ มาถึงวันนี้เราจึงพบว่า เด็กจำนวนไม่น้อยที่เล่นกิจกรรมกลางแจ้งไม่เป็น ขาดทักษะชีวิตของการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เห็นแก่ตัว ไม่รู้จักแบ่งบัน ไม่รู้จักการรอคอย ไม่รู้จักการเข้าคิว และไม่รู้จักกาลเทศะซึ่งประเด็นสุดท้ายถือเป็นสัญญาณที่อันตรายยิ่งต่อการสืบทอดคุณค่าทางสังคม

ของเล่น...เด็กเทพา

หากการละเล่นและของเล่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นการสะท้อนวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ย่อมจำเป็นต้องหมายรวมถึงสิ่งของหรืออุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการเล่นซึ่งจะเป็นสิ่งของหรือวัสดุที่มีอยู่ในพื้นถิ่นเช่นกัน การละเล่นของเด็กทางภาคใต้ของ ธรรมชาติที่เด็กนำมาเล่นกันมากคือมะพร้าว ลูกยางพารา และเม็ดมะม่วงหิมพานต์ (หัวครก หรือ ยาร่วง) ซึ่งหาง่ายและไม่ต้องลงทุนซื้อ เราสามารถจำแนกรูปแบบและวิธีการเล่นของเด็กได้ตามวัสดุได้ ดังนี้

บ๊อบบี้

นำลูกยางพารามาเจาะเอาเนื้อออกหมด เจาะรูด้านบนด้านล่างและด้านข้าง ใช้ไม้ไผ่เหลา แล้วผูกติดกับเชือกด้ายสอดไม้ไผ่เข้าไปในเมล็ดยางทางรูด้านบนหรือด้านล่าง ดึงเชือกด้ายออกมาทางรูด้านข้าง ติดไม้ไผ่แบน ๆ ทางด้านบน ๑ ชั้น เมื่อจะเล่นหมุนแกนให้เชือกด้ายม้วนเข้าไปอยู่ในลูกยางจนเกือบสุด ดึงปลายเชือกแรง ๆ แล้วปล่อย แกนไม้ไผ่ก็จะหมุนไปหมุนมาตามแรงดึง ผู้เล่นต้องดึงและปล่อยกลับอยู่เรื่อย ๆ จะทำให้แกนและไม้ไผ่แบน ๆ ด้านบนกระทบกันของใครไม้ไผ่หลุด คนนั้นก็แพ้

ตอกเมล็ดยางพารา

สถานที่เล่นควรเป็นพื้นไม้หรือซีเมนต์ ผู้เล่นอย่างน้อย ๒ คนหรือเล่นเป็นทีม จับไม้สั้นไม้ยาวเพื่อหาฝ่ายตั้งและฝ่ายตี ฝ่ายตีจะนำเมล็ดยางของฝ่ายตั้ง ตั้งลงกับพื้น แล้วนำเมล็ดยางของตัวเองวางข้างบนของฝ่ายตั้ง ใช้มือข้างหนึ่งจับเมล็ดยางทั้งสองซ้อนกัน มืออีกข้างกำหรือเบตามถนัดตอกลงบนเมล็ดยางที่ซ้อนอยู่ ถ้าของฝ่ายใดแตก ฝ่ายนั้นก็แพ้

ซัดราว

ต้องมีราววางบนไม้หลักหรือกะลามะพร้าว แล้วขีดเส้นเรียกว่า “น้ำ” สำหรับ “ฟัด” หรือ ขว้างระยะห่างไม่ใกล้ไม่ไกลนักแล้วผู้เล่นก็จะตกลงกันว่าจะลงเม็ดหัวครก (เมล็ดมะม่วงหิมพานต์) คนละกี่ลูก แล้วเอาเม็ดหัวครกทั้งหมดที่ตกลงกลางมาเรียงบนราว จากนั้นก็ผลัดกันยืนที่เส้น “น้ำ” แล้ว “ฟัด” (ขว้าง) หัวครก เมล็ดไหนตกพื้น คนฟัดก็ได้ไป เล่นจนกว่าจะเบื่อ เมื่อเลิกก็เอา “หัวครก” ที่ได้ใส่กระเป๋หรือ ยาม กลับบ้าน หรือจะเผา (หมก) กินกันตรงนั้นเลยก็ได้

ว่าวควาย

ว่าวควายเป็นของเล่นอย่างหนึ่งของเด็กปักษ์ใต้มีรูปร่างเฉพาะมีปีกและโครงหางโดยเอกลักษณ์โค้งคูกเขาควายเป็นลักษณะที่ได้รับความนิยมมาจากชาว อินโดนีเซีย ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำและการเล่น ผสานจิตวิญญาณแห่งภูมิปัญญาปราชญ์ทำให้ไม้ไผ่ซึ่งเล็ก ๆ ผ่านการเหลาถากถึงเรียวจนได้ที่ของหลักความสมดุล ผูกมัดด้วยเชือกไนลอนเล็ก ๆ ปิดด้วยกระดาษว่าว ตกแต่งลวดลายสีสัน บ้างใช้ลายกนกอย่างละเอียดลออ ร้อยรัดคานู ติดแอกพร้อมที่จะลอยล่องสู่เวหา

ผสานเสียงดนตรีเมื่อบนลมพัดผ่านเส้นสายโบลานของแอก ล่องลอยห้อยฟ้าเล่นลมตั้งแต่ยามบ่ายจน
อาทิตย์อัสดงถึงจะสาวว่าวกลับลงมา บางคนเลือกที่จะปล่อยว่าวค้างคืนติดลมบนให้เสียงแอกดังแว่ว
ขับกล่อมยามราตรีกาลก็จะได้คำชื่นชมเย็นยอฝีมือกันทั่วท้องทุ่งได้เช่นกัน

เล่นมอ หรือเล่นหม้อ

มอ หรือ หม้อ เป็นของเล่นอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยทักษะฝีมือเฉพาะตัวที่จะต้องประสานการ
ทำงานเป็นทีมของผู้เล่นด้วยกัน เป็นการละเล่นที่ให้ประโยชน์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และ
สังคมได้ในเวลาเดียวกัน จากกระป๋องนมวางซ้อนกันเป็นแนวสูงลดหลั่นกันไป กระป๋องยิ่งมากยิ่ง
สนุกและท้าทาย ผู้เล่นแบ่งออกเป็น ๒ ทีม ตัวแทนของทีมทีละคนจะทำหน้าที่ซัด (ขว้าง) กระป๋อง
โดยลูกบอลซึ่งทำขึ้นมาจากเศษผ้ามามัดรวมกันเป็นก้อนกลมสลัดกันระหว่างทีม

หากทีมใดสามารถทะลายแผงกระป๋องลงได้ อีกฝ่ายหนึ่งก็จะขว้างบอลใส่ฝ่ายตรงข้าม ใคร
โดนขว้างจะถือว่าตาย ส่วนคนที่เหลือก็ต้องช่วยกันตั้งกระป๋องขึ้นมาให้อยู่ในรูปเดิมใหม่ หากทำ
สำเร็จแล้วให้พูดคำว่า “มอ” ขึ้นมาถือเป็นเกมสิ้นสุด จะเริ่มต้นเล่นกันใหม่โดยฝ่ายผู้ชนะเป็นผู้ซัดลูก
ใหม่ ดังนั้นในทีมจะต้องมีการวางแผนตัวคนที่ทำหน้าที่รุก รับและกันฝ่ายตรงข้ามที่จะต้อง
สอดคล้องกัน อาจมีการทะเลาะเถียงกันบ้างถือเป็นสีสันของเกมและถือเป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่
ร่วมกันในสังคมต่อไป

จับโพง

จับโพง เป็นของเล่นตามฤดูกาลเนื่องจากวัสดุที่ใช้ต้องใช้ลูกปลา (ลูกปลับปลา) เป็นวัสดุ
หลัก ไม้โพงขนาดเล็กยาวพอประมาณ สำหรับทำเป็นกระบอกปืน ไม้โพงเหล่านี้กลมขนาดพอดีกับรู
ไม้โพงกระบอกแต่ยาวน้อยกว่า ใช้ลูกปลาทิ้ง ๆ อัดใส่กระบอกเป็นลูกแรกใช้ไม้ยอนจนสุดปลาย
อัดลูกปลาลูกที่ ๒ เข้าไป ใช้ไม้ยอนส่งเข้าไปจะเกิดแรงดันภายในกระบอกแล้วจะดันให้กระสุนนัด
แรกทะยานออกจากแหล่งสู่เป้าหมายพร้อมกับเสียงดังโพล้ก เป็นการเล่นที่ค่อนข้างอันตรายหากไม่
ระมัดระวัง ส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะเล่นเพื่อการทดสอบความแม่นยำมากกว่าที่จะเล่นยิงใส่ตัวกัน

บางคนคิดค้นการเล่นเป็นนวัตกรรมโดยใช้การเจาะรูกลางกระบอกแล้วใช้กระบอกอีกอัน
เป็นแม่กาศิน สามารถยิงได้อย่างต่อเนื่องก็สนุกไปอีกแบบเช่นกัน

เล่นเตย

เตยเป็นการเล่นอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยทั้งทักษะความสามารถเฉพาะตัวและการทำงานเป็น
ทีมอีกอย่างหนึ่ง เริ่มต้นจากการแบ่งฝ่ายอีกเป็น ๒ ทีม จำนวนคนเท่ากัน ชิดช่องตารางสองแถว
แนวตั้ง ส่วนแนวนอนผันแปรตามจำนวนผู้เล่น ลาลาดี้ดำโป่งแบ่งฝ่ายรุกและฝ่ายรับ ฝ่ายรับจะยืน
ประจำตามแนวเส้นแนวนอนเพื่อสกัดฝ่ายรุกมิให้ผ่านขึ้นไป ในขณะที่ฝ่ายรุกจะต้องพยายามหลอก

ล่อให้ฝ่ายรับที่อยู่ในแต่ละเส้นเปิดทาง หากคนใดในฝ่ายรุกโดนฝ่ายรับแตะตัวได้จะถือว่าตาย ฝ่ายรุกจะต้องพยายามหลบหลีกวิ่งขึ้นและลง หากสามารถทำได้ผ่านตลอดจนถึง ณ จุดเริ่มต้นให้พูดคำว่า “ตาย” ถือเป็นเกมสิ้นสุด ได้เป็นฝ่ายรุกต่อไป ถ้าหากฝ่ายรุกโดนฝ่ายรับแตะหมดทุกคนก็จะต้องเปลี่ยนมาเป็นฝ่ายรับแทนสลับกันไป

ปริศนาคำทาย

ปริศนาคำทายเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงการช่างสังเกตจากธรรมชาติหรือพฤติกรรมของคนหรือสัตว์นำมาผูกกันเป็นคำทายกันเป็นปริศนาฝึกปัญญาไหวพริบและการเป็นคนช่างสังเกตของคนได้ หรืออาจจะเป็นจำขันแบบสองแง่สามง่าม โดยจะขึ้นด้วย “อะไรเอ๋ย...” หรือ “อะไรหา.... เช่น

- อะไรเอ๋ย ต้นเท่าลำเรือ ใบห่อเกลือกะไม่เหม็ด (ไม่มีค) (คำตอบคือ ต้นสน)
- อะไรเอ๋ย ต้นเท่าครก ใบปรกดิน (คำตอบคือ ตะไคร้)
- อะไรเอ๋ย ต้นเท่าแขนใบเล่นเสี้ยว (คำตอบคือ อ้อย)
- อะไรเอ๋ย ตอนมาสีดำ ตอนทำสีแดง หมดแรงสีเทา (คำตอบคือ ถ่าน)
- อะไรเอ๋ย โกงโค้งโมงตั้ง มือนึงตั้ง มือนึงลอก พอน้ำออก หรอยจ้ง หันหลังห้าย (คำตอบคือ คนกรีดยาง)

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนใต้

ไสยศาสตร์คือศาสตร์ที่เกี่ยวกับลัทธิเวทมนตร์ที่แรกอยู่ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนไทยมาช้านานและเกี่ยวข้องกันตั้งแต่เกิดจนตายและถือเป็นเครื่อง “ขอมใจ” ที่สำคัญที่สืบทอดกันมาเป็นวิถีและพฤติกรรมโดยทั่วไปของคน ดังสุภาษิตที่ว่า “ไม่ได้ด้วยเล่ห์ ก็เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์ ก็เอาด้วยคาถา” โดยการเรียนซึ่งก่อนการเรียนจะต้องมีการขึ้นครูโดยใช้ดอกไม้ธูปเทียน หมากพลูและมีกฎเกณฑ์ข้อประพจน์ทั้งกาย วาจาและใจ เช่น ห้ามกินอาหารหรือสิ่งของบางอย่าง ห้ามผิดลูกเมียผู้อื่น ซึ่งผู้ที่ขลังไสยศาสตร์นั้นจะต้องมีความเชื่อ ความเพียร มีสมาธิในการฝึกฝนและถือปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดหากไม่เช่นนั้นแล้วความขลังก็เสื่อมถอยลง ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนใต้ที่สำคัญได้แก่

๑. เมตตามหานิยม

เมตตามหานิยมที่เกิดจากไสยศาสตร์นั้นเกิดจากมนต์คาถากับน้ำมันปลุกเสก เช่น จี๋ผึ้งสีปากปลุกเสก น้ำมันพรายปลุกเสก และเกิดด้วยพิธีกรรม เช่น ทำด้วยใบรัก ลูกสวาด ฝ้ายนัต ตะกรุด น้ำมันใส่ผม ะหน้าทอง สาลิกาถิ่นทอง เป็นต้น

๒. การอยู่ยงคงกระพันและเครื่องรางของขลัง

การอยู่ยงคงกระพันหมายถึง การที่เนื้อ หนัง กระดูกคงทน ดี พ้น แทะ ยังไม่เข้า ไม่แตกไม่หัก อาจมีทั้งประเภท “มหาอุด” หรือ “จิ้งจิ้ง” โดยใช้เวทมนตร์ พระเครื่องหรือเครื่องรางที่สร้างขึ้นเช่น ตะกรุด ผ้าประเจียด เครื่องรางของกายสิทธิ์ เช่น ดับเป็นเหล็ก เคราเป็นทองแดง เครื่องรางจากสัตว์ เช่น เพชรตาแมว เขี้ยวหมูตัน เขี้ยวเสือกลวง เครื่องรางจากแร่ธาตุ เช่น เหล็กไหล เพชร ทับทิม เป็นต้น

๓. ผ้าประเจียด

ผ้าประเจียด เป็นผ้าลงเลขยันต์ อักขระ เวทมนตร์คาถา นอกจากยันต์ธรรมดาแล้วอาจจะมีรูปพระรูปเทวดา ยักษ์ ลิง เสือ ราชสีห์ โดยมากจะใช้ผ้าขาว ผ้าแดงหรือผ้าเหลืองและมักเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าใช้ โปกสีริษะ พันคอ พันแขน ใต้กระเป่า จุดประสงค์เพื่อคุ้มกันอันตราย มีคุณภาพที่แตกต่างกันไป เช่น คงทน แคล้วคลาด มหาอุด เมตตามหานิยม โชคลาภ

๔. การสัก

การสักเป็นการทำให้ผิวหนังมีอักขระ รูปยันต์ รูปเทวดา รูปพระ รูปลิง รูปยักษ์หรือสัตว์อื่น ๆ ตามต้องการเพื่อเป็นเมตตามหานิยมบ้าง เกิดลาภเกิดผลบ้าง คลาดแคล้วบ้าง

๕. ลูกประคำ

ลูกประคำ หมายถึง ไม้หรือแก้วที่ทำเป็นเม็ดกลมมีรูตรงกลางร้อยด้วยด้ายหรือไหมหลายสิบลูกใช้สวมคอเพื่อบริกรรมคาถา ส่วนมากใช้สำหรับนับเวลาปลุกเสกหรือสวดเพื่อกำหนดจิตหรือกำหนดจบ

๖. ตะกรุด

ตะกรุดเป็นเครื่องรางของขลังมักเรียกว่า ทิสมร มีลักษณะรูปกลมยาว มีรูตรงกลางสำหรับร้อยสาย มีหลายชื่อเรียกเช่น ตะกรุดโทน ตะกรุดสามกษัตริย์ ตะกรุดไตรมาส ตะกรุดเสาร์ห้า ตะกรุดหน้าผากเสือ ตะกรุดใช้ในทางคงกระพัน มหาอุด แคล้วคลาด โชคลาภ

๗. ลูกอม

ลูกอมเป็นลูกกลม ๆ ทำด้วยผงคุณพระ เลขยันต์ ผงว่านยา กาฝาก ขนาดพออมได้สะดวก ใช้อมไว้ในปากเป็นเครื่องรางของขลัง มีคุณทางด้านเมตตามหานิยม แคล้วคลาด คงทน มหาอุด โชคลาภ บางชนิดสามารถล่องหาหายตัวได้

๘. มบ

มบ (หมบ) หมายถึง การกระทำด้วยเวทมนตร์ เลขยันต์ คาถาให้ผู้อื่นมีอันตราย ถอยห่างจากคุณงามความดี ชื่อเสียง เสื่อมความนิยม เสื่อมความเจริญ อาจทำให้เจ็บป่วยได้ การทำมบมีหลายอย่าง เช่น การมบด้วยรอยเท้า การมบด้วยเส้นผ่าด้วยการฝังรูปแล้วทำพิธีกรรมจากนั้นจะนำไปฝังไว้ตามที่กำหนด เช่น ใต้บันได ทางสามแพร่ง ป่าช้า

๙. โจ

ใจเป็นการทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้คนอื่นมาขโมยผลไม้ของคุณ การทำใจอาจใช้หนังกวายเป็นแผ่นเล็ก ๑ แผ่นใส่ในกระบอกไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑ คืบใช้ผ้าขาวหุ้มปลายกระบอก นำไปแขวนที่ต้นไม้ที่ต้องการติดใจให้คนอื่นเห็น หรืออาจใช้ใบไม้ ๓ ใบมาลงเลขยันต์มาเรียงซ้อนกันติดที่ต้นไม้ นั่น บางแห่งใช้กบหมากมาทำเป็นกรวยลงเลขยันต์ทำด้ามแขวนด้วยไม้ไผ่นำไปแขวนไว้บนต้นไม้ที่ต้องการติดใจ

๑๐. การทำคุณ

การทำคุณหมายถึงการกระทำด้วยเวทมนตร์มีลักษณะคล้ายทำมบแต่รุนแรงกว่าและเร็วกว่า โดยต้องการถึงชีวิต โดยมากทำเพื่อต้องการแก้แค้นผู้ที่โกรธเคืองกัน โดยการเสกของเข้าท้อง เช่น หนังกวายเป็น กระดุกผี ตะปู ปลาหมอต้มเป็น การแก้การทำคุณ โดยให้พระสงฆ์ผู้ทรงวิทยาคุณเสกน้ำสะอาดให้กิน

๑๑. การทำโทษ

การทำโทษเป็นการโทษแก่ผู้อื่นคล้าย ๆ กับกับการทำคุณแต่จะใช้การบริกรรมคาถาทำร้ายผู้อื่น เช่น บิดไส้ บิดกระดูกให้เกิดเจ็บป่วยหรือถึงตายได้

๑๒. การทำยาสั่ง

การทำยาสั่งเป็นการทำยาให้กินถึงตายแต่จะไม่ตายทันที ผู้ถูกยาสั่งจะตายต่อเมื่อไปกินในสิ่งที่ผู้ทำยาสั่งสั่งไว้ เข้าใจว่าเมื่อกินสิ่งนั้นเข้าไปจะประสมเข้ากับตัวยาที่กินไปก่อนหน้านี้ทำให้เป็น “พิษ” ขึ้นและเป็นอันตรายต่อร่างกาย

๑๓. การทรงเจ้าเข้าผี

การทรงเจ้าเข้าผีเป็นการเชิญเจ้าหรือเรียกผีมาเข้าคนซึ่งเรียกว่า “คนทรง” เพื่อสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งสิ่งเกิดขึ้นในอดีตหรือสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเช่น การทำนายโชคชะตา เนื้อคู่หน้าที่การทำงานที่ทำ ในการทรงจะต้องมีเครื่องประกอบข้าวตอก ดอกไม้ หมากพลู รูปเทียนและอื่น ๆ ตามที่ “ร่าง” ต้องการ เช่น เหล้า บุหรี่ หัวหมู เป็นต้น

๑๔. การทำเสน่ห์ยาแฝด

เสน่ห์ยาแฝด เป็นยาหรือของที่ทำให้ผู้อื่นรัก ส่วนมากเป็นยาที่ผู้หญิงทำให้ผู้ชาย ซึ่งจะนำของที่มีอยู่ในตัวผู้หญิงมาประสมเป็นตัวยา เรียกว่า ยาแฝด แต่หากไม่นำของในตัวมาประสมเรียกว่า ยาเสน่ห์ การทำเสน่ห์ยาแฝดนี้ใช้ปะปนลงในอาหาร ผู้ที่ถูกเสน่ห์ยาแฝดจะมีอาการขาดความร่าเริง หน้าตาเศร้าหมอง เลื่อนลอย หลงใหลกับเฉพาะคนที่ทำ วิธีแก้โดยการอาบน้ำมนต์ กินยาแก้หรือทำพิธีเกิดใหม่

๑๕. การลงเลขยันต์

การลงเลขยันต์หมายถึงรูปต่าง ๆ ที่เขียนลงในผ้าหรือโลหะ รูปยันต์จะเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือรูปหลายเหลี่ยมก็ได้ หรือรูปกลมก็มี การลงเลขยันต์ต้องมีพิธีกรรมเป็นเรื่อง ๆ เพราะจะต้องมีเครื่องบูชา เครื่องใช้ สถานที่ ฤกษ์ยาม เวลา ทิศทางที่ละเอียดมาก ผู้ที่ลงเลขยันต์จะต้องรอบรู้และเป็นคน

ขลัง ในการลงเลขยันต์จะต้องมีเครื่องบูชาคือ ดอกไม้ ๘ ดอก หมาก ๘ คำ รูป ๓ ก้าน เทียนจี๊ตี่ง ๑ บาท ๑ เล่ม อาจจะมีหัวหมูหรือบายศรี เงินบูชาครู(มากน้อยตามตำรา)

ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ยังคงเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนได้ด้วยความผูกพันอันยาวนาน หรือด้วยความเชื่อความศรัทธาในการเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจหรือเป็นเครื่อง “ข่มใจ” ในบางครั้งอาจมองเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องไร้สาระไม่สามารถพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ก็ตาม แต่ด้วยคุณค่าที่มีได้สะท้อนให้เห็นถึง “ค่านิยม” บางประการของการควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมของคนทั้งความเพียร คิด สมาธิและความกตัญญูกตเวทีของบุคคลที่ “นับถือครู”

บรรณานุกรม

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, สำนักงาน. ชีวิตไทย ชุด สมบัติตายาย .

โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ ๒๕๕๑
คารม ทองหนูรุ่ง. นิตยสารเทพานิวส์ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐. กราฟฟิค โกลด์,
สงขลา ๒๕๕๐

“-----”. นิตยสารเทพานิวส์ ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๑. กราฟฟิค โกลด์,
สงขลา ๒๕๕๑

“-----”. หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสพิธีเปิดที่ว่าการอำเภอเทพา ๑๗ กันยายน ๒๕๕๐.
กราฟฟิค โกลด์ สงขลา ๒๕๕๐

คารม ทองหนูรุ่ง และคณะ. รายงานประกอบการเรียนรายวิชาบริบททางประวัติศาสตร์กับการพัฒนาสังคม หลักสูตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ . ถ่ายเอกสาร, ๒๕๔๒

ร่วม รัตนะ และคณะ. ตำรับยาแผนไทยภาคใต้. โรงพิมพ์เดือนตุลา, กรุงเทพฯ ๒๕๔๕

วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ. มรดกทางวัฒนธรรมภาคใต้. สำนักพิมพ์แสงดาว, กรุงเทพฯ ๒๕๕๑

แหล่งสืบค้นอิเล็กทรอนิกส์

www.amphoe.com

www.songkhlaportal.com

www.thephanews.com

www.th.wikipedia.com